

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
Кафедра землеустрою

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітнього ступеня «Магістр»

на тему:

**«Наукові підходи до управління земельними ресурсами
територіальної громади»**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконав: студент 6-го курсу, групи ЗВ – 62

Гриниха Андрій Андрійович

Керівник: Богіра Мирослав Степанович

ДУБЛЯНИ – 2024

Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет природокористування

Факультет землевпорядкування та туризму
Кафедра землеустрою
Освітній ступень «Магістр»
Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри землеустрою
(назва кафедри)

_____
(підпис)
Богіра М. С.
(прізвище, ім'я, по-батькові)
«21» лютого 2023 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студента

Гринихи Андрія Андрійовича

1.Тема роботи Наукові підходи до управління земельними ресурсами територіальної громади

керівник роботи Богіра М.С., к. е. н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від 21.02.2023 р. № 36 / К-С

2.Строк подання студентом роботи 12.01.2024 р.

3.Вихідні дані до роботи Наукова та методична література за темою роботи. Інформація щодо використання та охорони земель в Україні. Матеріали програми USAID з аграрного і сільського розвитку, дані сайту Hromada і геопорталів GISFile, Google Earth Pro.

4.Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. 1.Теоретичні засади управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку суспільства. 2.Зарубіжний досвід управління земельними ресурсами на місцевому рівні. 3.Аналіз системи управління земельними ресурсами територіальної громади в Україні. 4.Науково-обґрунтовані пропозиції щодо управління земельними ресурсами територіальної громади. 5.Охорона навколишнього середовища. 6.Охорона праці та захист населення. Висновки і пропозиції. Перелік джерел посилання.

5.Перелік графічного матеріалу з точним зазначенням обов'язкових креслень мультимедійна презентація.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
З охорони навколишнього природного середовища	к.б.н., доцент кафедри екології Наталія ПАНАС			
З охорони праці та захисту населення	к.с.-г.н., доцент кафедри фізики, інженерної механіки та безпеки виробництва Юрій КОВАЛЬЧУК			

7. Дата видачі завдання 21 лютого 2023 р.**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання	Відмітка керівника про виконання
1	Отримання завдання на виконання роботи. Вивчення рекомендованої літератури та нормативно-правових документів по темі роботи. Аналіз існуючого стану використання земель у межах об'єкта роботи. (Розділи 1, 2, 3).	Березень-червень	
2	Підготовка картографічних матеріалів кваліфікаційної роботи. Розробка проєктного рішення та його обґрунтування. Написання проєктної частини (Розділ 4).	Вересень-жовтень	
3	Написання розділів з охорони праці та захисту населення, охорони природи (розділи 5, 6). Формування висновків. Оформлення проєктних рішень та інших графічних матеріалів, які представляється до захисту.	Листопад	
4	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування. Виправлення зауважень. Кінцеве оформлення роботи та ілюстративних матеріалів.	Грудень	
5	Написання доповіді та формування мультимедійної презентації роботи. Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі.	Грудень-січень	

Студент _____
(підпис)

Андрій ГРИНИХА
(ім'я та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

Мирослав БОГІРА
(ім'я та прізвище)

УДК 332.3

Наукові підходи до управління земельними ресурсами територіальної громади. Гриниха Андрій Андрійович. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

70 с. текстової частини, 3 таблиці, 15 рисунків, 59 літературних джерела, 6 додатків, 12 слайдів мультимедійної презентації.

У роботі досліджено теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління земельними ресурсами територіальних громад, враховуючи цілі сталого розвитку.

Проведено аналіз зарубіжного досвіду управління земельними ресурсами у межах сільських територій, під сталим управлінням розуміється використання земель, включаючи ґрунт, воду, ліси, флору і фауну, для виробництва товарів і послуг з ціллю задоволення потреб людей, одночасно забезпечуючи довгострокове продуктивне функціонування цих ресурсів і підтримку їх екосистемних функцій.

Проаналізовано підходи до вітчизняного управління землями в громадах, зазначено, що потрібно приділяти більше уваги питанням збереження родючості ґрунтів, збільшення площі природних угідь та припинення деградації земель.

Розроблено науково-обґрунтовані пропозиції стосовно управління земельними ресурсами територіальної громади для забезпечення збалансованого використання і охорони земель, зокрема запропоновано ґрунтозахисне використання сільськогосподарських угідь, агролісівництво, органічне землеробство, відновлення деградованих земель, дотримання норм обмеження використання земель.

Описано основні завдання охорони природи у межах громад. Розкрито питання охорони праці та цивільного захисту населення.

ЗМІСТ

Вступ	6
1. Теоретичні засади управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку суспільства	8
2. Зарубіжний досвід управління земельними ресурсами на місцевому рівні	15
3. Аналіз системи управління земельними ресурсами територіальних громад в Україні	26
4. Науково-обґрунтовані пропозиції щодо управління земельними ресурсами територіальної громади	38
5. Охорона навколишнього середовища	49
6. Охорона праці та захист населення	55
Висновки і пропозиції	60
Перелік джерел посилання	61
Додатки	67

ВСТУП

В Україні територіальні громади здійснюють управління своєю територією з метою її благоустрою, узгодження інтересів різних власників і користувачів нерухомого майна та громади з метою поліпшення життя місцевого населення. Важливим ресурсом для досягнення цієї мети є земля, яка виконує багато екосистемних функцій, має інвестиційну привабливість та є джерелом наповнення місцевих бюджетів. Для ефективного розпорядження землею потрібно здійснювати належне управління, яке полягає в управлінні використанням земель та розвитком земельних відносин (як у міській, так і в сільській місцевості). Оскільки земельні ресурси використовуються для різноманітних цілей, таких як сільське і лісове господарство, екологічний туризм, рекреація, природоохоронні цілі, інше, то управління землею може мати вплив не лише на землекористування, але й на наземні екосистеми в цілому. Надмірне або неправильне використання земельних ресурсів може призвести до деградації земель, зниження їх продуктивності та порушити природну рівновагу в екосистемах. Тому при управлінні земельними ресурсами важливо дотримуватись принципів концепції сталого розвитку, яка передбачає таке використання природних ресурсів, яке б задовольняло сьогоденні потреби людства і зберігало якість цих ресурсів, для задоволення потреб майбутніх поколінь. Стосовно земельних ресурсів, то тут заслуговує на увагу ціль 15 сталого розвитку, а саме «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття» [36].

Враховуючи вищенаведене, метою даної кваліфікаційної роботи є вивчення наукових засад управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку територіальних громад і розробка науково-обґрунтованих пропозицій щодо управління земельними ресурсами для забезпечення збалансованого

землекористування територіальних громад, акцентуючи увагу на території за межами населених пунктів.

Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань:

- розкрити теоретичні засади управління земельними ресурсами на місцевому рівні, враховуючи принципи сталого розвитку суспільства;
- вивчити зарубіжний довід управління земельними ресурсами на місцевому рівні для забезпечення збалансованого землекористування;
- проаналізувати систему управління земельними ресурсами на прикладі територіальних громад;
- розробити науково-обґрунтовані пропозиції щодо управління земельними ресурсами територіальної громади для збалансованого землекористування сільських територій;
- розкрити питання охорони природи, охорони праці та цивільного захисту населення у межах громади;
- зробити обґрунтовані висновки та пропозиції.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес управління земельними ресурсами територіальної громади за межами населених пунктів.

Предметом кваліфікаційної роботи є наукові, методичні, правові і практичні аспекти управління земельними ресурсами сільських територій на принципах сталого розвитку.

В основу написання кваліфікаційної роботи покладено ідею сталого розвитку суспільства, згідно якої земельні ресурси потрібно використовувати так, щоб був баланс між задоволенням сучасних потреб у цих ресурсах і збереженням їх якості для задоволення інтересів майбутніх поколінь. Крім того використано наукові методи і підходи, за допомогою яких є можливість дослідити питання управління земельними ресурсами, враховуючи ідеї науковців, сучасні зарубіжні практики, існуюче законодавство України, інформацію Держгеокадастру України, матеріали Програми *USAID* з аграрного і сільського розвитку, дані сайту *Hromada* і порталів *GISFile*, *Google Earth Pro*.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Земельні ресурси – це природні ресурси, які становлять земельну поверхню планети Земля та використовуються для різних потреб людей. Таке використання включає всі види земель – сільськогосподарські, лісові, водні, міські, заповідні, рекреаційні та інші категорії земель. Земельні ресурси використовуються для різних цілей, зокрема сільське і лісове господарство, промисловість, житлове будівництво, туризм, гірничо-промисловість, інші галузі.

Земельні ресурси є дуже важливі для економічного та соціального розвитку суспільства, оскільки вони забезпечують продукцію для їжі, деревину, сировину для промисловості, багато інших засобів, які необхідні для задоволення потреб населення. У цьому контексті, потрібне ефективне управління земельними ресурсами і охорона земель для збереження природного середовища, збалансованого використання ресурсів і попередження негативних впливів на довкілля, таких як деградація ґрунтів, забруднення водойм, втрата біорізноманіття та інше.

Управління земельними ресурсами – це процес планування, організації і контролю за використанням та збереженням земель з метою максимізації користування земельних ділянок та ефективного використання земель на користь суспільства і навколишнього середовища. Це важлива сфера управління, яка має враховувати економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів.

Основні складові управління земельними ресурсами (рис. 1.1):

✓ планування використання земель – включає в себе визначення цілей використання земель, створення планів розташування об'єктів на землі, визначення зон для різних видів діяльності (житлова, промислова, сільськогосподарська, рекреаційна тощо);

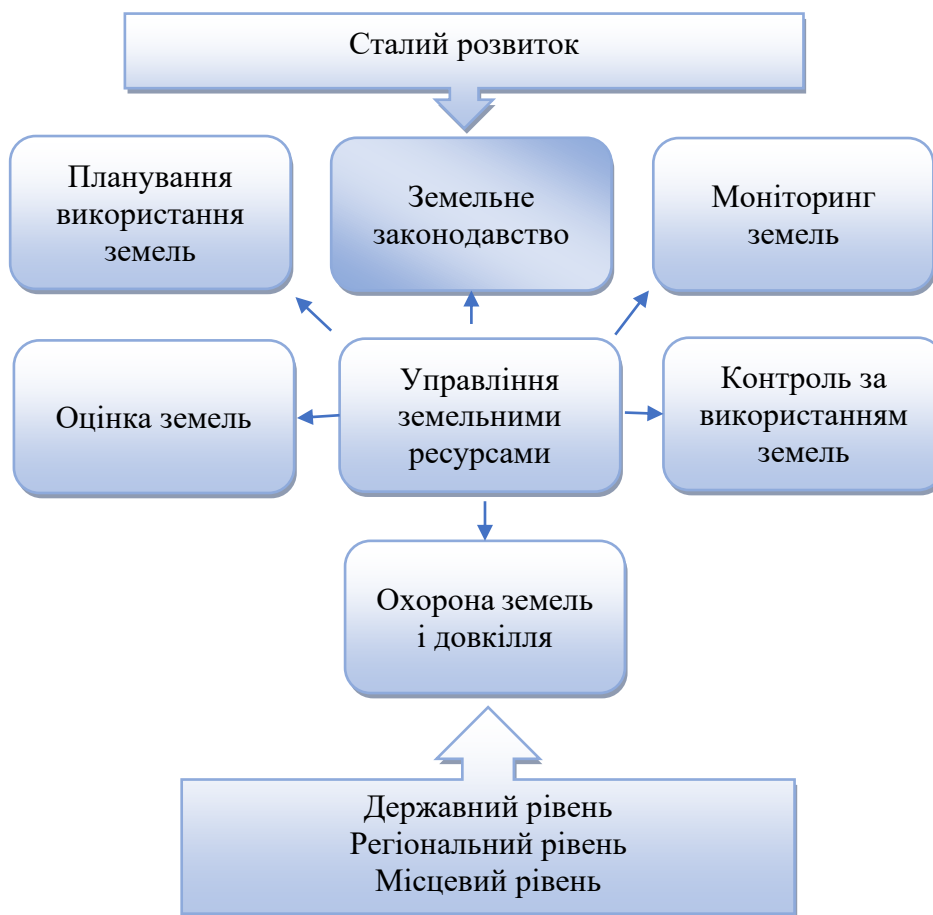

Рисунок 1.1. Основні складові управління земельними ресурсами [40; 45; 57].

✓ земельне законодавство – уряди приймають закони та нормативні акти, які регулюють використання земельних ресурсів, а також власність, користування і обмін земельними ділянками;

✓ оцінка земель – оцінка вартості земельних ділянок для визначення податків та здійснення справедливого обміну (оббігу) земельними ділянками;

✓ моніторинг земель – систематичне спостереження, аналіз та збір інформації про стан і використання земельних ділянок;

✓ контроль – виявлення порушення земельного законодавства та незаконного використання земельних ділянок і вжиття заходів щодо його усунення;

✓ охорона земель і довкілля – збереження родючості ґрунтів, врахування природоохоронних аспектів для забезпечення збереження екосистем і їх біологічної різноманітності.

Управління земельними ресурсами повинно базуватись на концепції сталого розвитку для забезпечення сталого використання земель, мета якого полягає у забезпеченні довгострокової стійкості та сталості використання земельних ресурсів, щоб не нашкодити майбутнім поколінням (рис. 1.2).

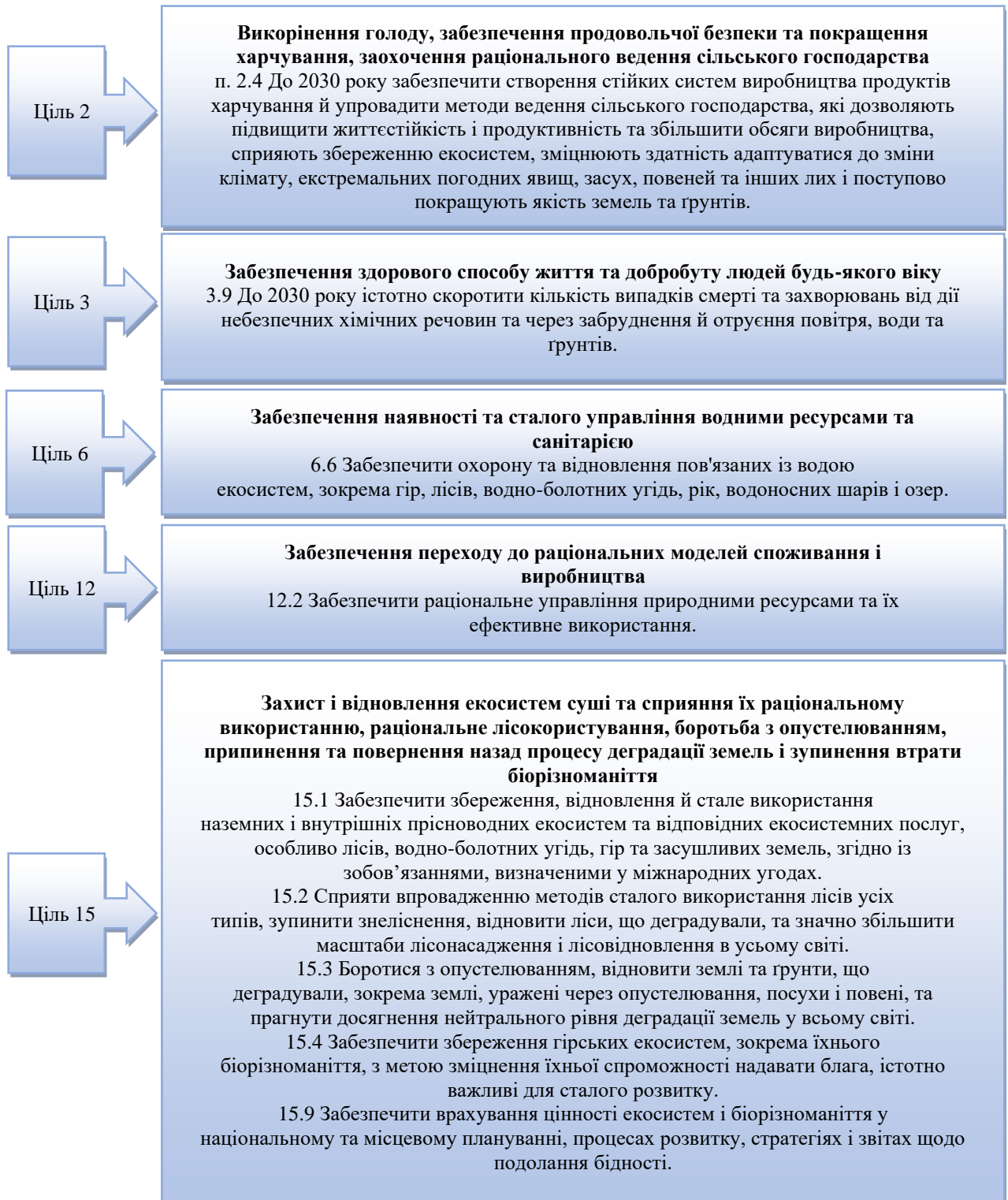

Рисунок 1.2. Цілі сталого розвитку, які потрібно враховувати при управлінні земельними ресурсами [44].

Цілі сталого розвитку, наведені на рисунку 1.2, вказують на комплексний підхід до управління земельними ресурсами для поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів. Зокрема, акцентується увага не на окремих ресурсах, а на поєднанні всіх ресурсів в екосистемі, використання яких впливає в тій чи іншій мірі на екосистему і добробут людей в цій екосистемі. Тому управління земельними ресурсами має також враховувати екосистемні послуги, які можна отримати від землі як складової екосистеми.

Екосистемні послуги земельних ресурсів – це вигоди, які отримує людство від екосистем (наприклад, лісів, річок, морів, флори і фауни, інше) через їх природний стан та функції. Ці послуги можуть бути матеріальними або нематеріальними і мають важливе значення для забезпечення життя і добробуту людей [53]. Типові екосистемні послуги земельних ресурсів наступні:

- ✓ постачання продуктів харчування, оскільки на землі вирощують різноманітні сільськогосподарські культури та інші продукти харчування, такі як зерно, фрукти, овочі, ягоди, м'ясо, інше.

- ✓ регуляція водних ресурсів, оскільки екосистеми, які включають ліси та болота і водойми, можуть впливати на водний цикл, зберігаючи вологу та регулюючи водоспоживання, що корисно для забезпечення питної води і запобігання повеням;

- ✓ збереження біорізноманіття, оскільки земельні ресурси є місцями проживання для різних видів рослин і тварин, сприяючи збереженню біорізноманіття;

- ✓ очищення повітря та води, оскільки рослини та ґрунт виконують функцію очищення повітря і фільтрування води від забруднюючих та шкідливих речовин;

- ✓ культурні та рекреаційні, оскільки земельні ресурси з парками, лісами та іншими відкритими просторами можуть створювати місця для відпочинку, рекреації і культурної діяльності;

- ✓ зменшення ризику від природних катастроф, оскільки екосистеми можуть зменшувати ризик повеней, лавин, зсувів, ураганів та інших природних

катастроф, функціонуючи як природні бар'єри.

Належне управління земельними ресурсами та їх екосистемними послугами є важливим для сталого розвитку і добробуту суспільства. Оскільки люди залежать від екосистемних послуг, то їх збереження та відновлення надзвичайно важливі для забезпечення життя усього живого та збереження природи. Тому необхідно проводити комплексне управління земельними ресурсами, при якому враховуються різні аспекти, пов'язані із землею.

Комплексне управління земельними ресурсами включає в себе різноманітні підходи та стратегії для ефективного використання і охорони земель. До прикладу, планування використання земель на основі планів, які визначають призначення земельних ділянок у різних частинах держави, регіону чи громади. Це допомагає уникнути неконтрольованої забудови та зберегти земельні ресурси для сільського і лісового виробництва, рекреації, заповідників тощо. Також можна проводити реформи, спрямовані на забезпечення справедливого розподілу і використання земель, включаючи перерозподіл необроблених земель, стимулювання інвестицій у сільське господарство та підтримку сільських громад. При комплексному підході актуальним є створення екологічних резерватів та природних заповідників як природоохоронних зон, які допомагають зберегти біологічне різноманіття та цінні природні екосистеми. У населених пунктах комплексне управління земельними ресурсами може включати в себе розробку міського планування, яке сприяє раціональному використанню землі для житлового будівництва, комерційних об'єктів, транспортної інфраструктури та зелених зон. У сільському господарстві важливими є заходи щодо збереження ґрунтів через введення обмежень на використання хімічних добрив та пестицидів, сприяння ротації культур та розвитку методів органічного чи консерваційного сільського господарства. Також актуальна підтримка агроекологічних методів господарювання (дотації та пільги фермерам, які використовують сталий та екологічно безпечний підхід до сільськогосподарського виробництва, інше) [48; 59].

Управління земельними ресурсами здійснюється на різних рівнях, включаючи місцевий, регіональний і національний рівні. При цьому важливо враховувати інтереси громад, організацій і окремих громадян, які користуються земельними ресурсами, та забезпечити їх участь у процесі прийняття рішень з питань використання земель.

Управління земельними ресурсами на національному рівні включає в себе закони та правила, які визначають власність, використання та передачу земельних ділянок через закони і нормативні акти, що регулюють ці питання і забезпечують їх виконання. Управління власністю відбувається через механізми для реєстрації та ведення бази даних про власників земельних ділянок, що допомагає забезпечити правову власність і уникнути конфліктів. Земельна політика в галузі землекористування включає економічні, соціальні та екологічні аспекти через стратегії розвитку держави. Управління земельними ресурсами на національному рівні включає в себе розробку та виконання земельних планів, які визначають де будуть розміщені інфраструктура та екологічні зони. Проводиться моніторинг стану земельних ресурсів, оцінка впливу різних видів землекористування на навколишнє середовище та економіку. Уряд також може регулювати ринок земель, встановлюючи обмеження на купівлю, продаж та використання землі із метою забезпечення ефективного використання ресурсу чи охорони довкілля. Уряд встановлює податки і збори з власників земельних ділянок, щоб забезпечити фінансування програм управління земельними ресурсами та інфраструктури. У загальному, управління земельними ресурсами на національному рівні має бути комплексним, враховувати різні потреби суспільства, економіки і довкілля.

Управління земельними ресурсами на місцевому рівні визначається законодавством і політикою країни. Зазвичай воно відбувається на різних рівнях місцевого управління, таких як село, місто, громада. Місцева влада розробляє плани використання земель, які визначають, як будуть використовуватися земельні ділянки у конкретній громаді. Це може включати в себе виділення земельних ділянок для житлової забудови,

сільськогосподарського використання, комерційних цілей, екологічних об'єктів тощо. Місцеві органи влади відповідають за видачу дозволів на використання земельних ділянок. Це може включати в себе виділення права власності на землю, надання права оренди або інші дозволи на будівництво та експлуатацію об'єктів на землі. Також місцева влада здійснює контроль за тим, як власники та орендарі використовують земельні ділянки, наприклад, проводять перевірки відповідності земельному плану, вимогам до охорони навколишнього середовища, іншим правилам. Місцева влада також встановлює ставки податків і зборів на земельні ділянки. Ці грошові ресурси у подальшому можуть використовуватись для фінансування інфраструктурних проєктів та послуг на місцевому рівні. Місцева влада розробляє стратегії розвитку, в яких враховуються земельні ресурси як важливий чинник. Ці стратегії включають плани розвитку населених пунктів та інфраструктури, забезпечення доступу до земельних ресурсів для місцевих підприємств, інші аспекти розвитку. Управління земельними ресурсами на місцевому рівні є складним завданням, оскільки вимагає балансування потреб громадян, сталого розвитку і охорони довкілля. Якісний механізм управління залежить від конкретних правил і обмежень, які діють у державі та місцевому рівні. Також важливо враховувати прозорість, участь громадян і захист прав власності для досягнення сталого розвитку та ефективного використання земельних ресурсів.

2. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

У більшості країн світу функціонує система управління земельними ресурсами, в основі якої лежить розуміння того, що земля є джерелом добробуту країни. Аналіз зарубіжних практик свідчить, що землю розглядають з таких точок зору: з виробничої як ресурс не задіяний у процесі виробництва і як ресурс, що використовується у процесі виробництва; з екосистемної та продовольчої як основне джерело підтримки життя (отримується їжа, вода, інше); з просторової як територія, на якій відбувається розселення, рекреація, інфраструктура, інше; з екологічної як функція збереження біологічного різноманіття (розмноження і проживання багатьох видів); з правової як володіння та розпорядження майном; з соціальної і культурної як основа історичної, етнічної та духовної спадщини народу [47; 55; 57].

Європейська економічна комісія ООН (*United Nations Economic Commission for Europe*) у визначенні 1996 року управління земельними ресурсами (*Land management*) трактувала як процес, за допомогою якого ефективно використовуються ресурси землі. Цей процес охоплює всі види діяльності, пов'язані з управлінням землею як ресурсом, як з екологічної, так і з економічної точки зору (наприклад, землеробство, видобуток корисних копалин, управління власністю і нерухомістю, просторове планування міст і сільської місцевості, тощо).

Враховуючи концепцію сталого розвитку, науковці та уряди почали використовувати термін «стале управління земельними ресурсами» (*Sustainable land management*). Світовий банк (*World Bank*) у визначенні 2006 року під сталим управлінням земельними ресурсами трактує заснований на знаннях процес, який допомагає інтегрувати управління землею, водою, біорізноманіттям і навколишнім середовищем (включно з зовнішніми вхідними та вихідними чинниками) для задоволення зростаючих потреб у їжі та сировині, одночасно зберігаючи екосистемні послуги та засоби до існування.

На саміті Землі ООН (*UN Earth Summit*) у 1992 році відзначено, стале

управління земельними ресурсами – це використання земельних ресурсів, включаючи ґрунтовий покрив, водні ресурси, тваринний та рослинний світ, для виробництва товарів з метою задоволення потреб людини, при цьому забезпечуючи довгостроковий продуктивний потенціал цих ресурсів та підтримку їх екологічних функцій [55]. Таке розуміння сталого управління земельними ресурсами використовує Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО, *Food and Agriculture Organization, FAO*) і глобальна мережа Всесвітнього огляду підходів і технологій збереження (*World Overview of Conservation Approaches and Technologies, WOCAT*).

Всесвітній огляд підходів і технологій збереження – це глобальна мережа, що сприяє документуванню, обміну та використанню знань для підтримки адаптації, інновацій і прийняття рішень з сталого управління земельними ресурсами.

Розуміння сталості стосовно управління природними ресурсами змінювалося з часом і сьогодні стале управління земельними ресурсами передбачає цілісний підхід із збереженням усіх функцій землі, а також збереженням і підвищенням функціональності екосистеми в цілому. У зв'язку з цим виникають нові концепції, які прямо чи опосередковано пов'язані із землекористуванням, наприклад, інтегроване управління, функції екосистеми, екосистемні підходи, екосистемні адаптації, тощо. Усі ці концепції можуть мати різні цілі, проте наголошують на сталих взаємодіях між природними екосистемами і соціально-економічними потребами суспільства [57].

Технологія сталого управління земельними ресурсами – це практика щодо землекористування, яка контролює деградацію землі, підвищує її продуктивність та/або інші екосистемні послуги. Така технологія складається з одного чи кількох заходів, наприклад, агротехнічні, ґрунтозахисні, управлінські заходи.

Підхід сталого управління земельними ресурсами визначає шляхи та засоби, які використовують для впровадження однієї чи кількох технологій сталого управління земельними ресурсами. Цей підхід включає технічну і матеріальну підтримку, залучення і ролі різних зацікавлених сторін, тощо.

Підхід може стосуватися проєкту чипрограми або діяльності, яка ініційована самими землекористувачами. Наприклад, у рамках проєкту «Збільшення практики сталого управління земельними ресурсами дрібними фермерами», який фінансується Міжнародним фондом розвитку сільського господарства (*International Fund for Agricultural Development, IFAD*), технології сталого управління земельними ресурсами включають такі категорії: регулювання водних потоків та управління водними ресурсами; запобігання ерозії ґрунту; підвищення родючості ґрунту (компост, мульчування); управління тваринництвом; агролісомеліорація і проміжні посіви [48]

Основним природним ресурсом для задоволення продовольчих потреб населення є ґрунт, який важко відновлювати у випадку втрати його родючості. Разом із водою, повітрям та мікроорганізмами ґрунт формує екосистему. Завдяки унікальним характеристикам землі, вона є ключовим чинником стійкості, можливості і якості життя у соціальному розвитку [58]. Тому важливо зберігати родючість землі через практики сталого управління земельними ресурсами.

Аналіз зарубіжних практик свідчить, що планування землекористування сприяє сталому управлінню землею та іншими природними ресурсами, сталому розвитку та економічному зміцненню місцевих громад, зменшенню конфліктів у землекористуванні, визначенню та реалізації заходів сталого управління та будь-яка інша діяльність, яка прямо чи опосередковано сприяє сталому розвитку території. Сам процес планування дає можливість визначити потреби різних землекористувачів, а також запобігти або вирішити конкретні конфлікти через публічні переговори.

Модель планування землекористування від ФАО складається з чотирьох взаємозалежних чинників: законодавство, соціальні норми, земля та ринок. Кожен із цих чинників впливає один на одного, створюючи зміни у землекористуванні, які не слід розглядати як безпосередньо зроблені, а як зміни, що є результатом маніпулювання одним чи кількома чинниками, що діють разом і формують землекористування. У центрі планувального процесу знаходяться зацікавлені сторони, насамперед місцеві жителі, які найбільше

зацікавлені в розвитку території, на якій вони живуть, і чиї ідеї та думки будуть впливати на кінцевий результат процесу. Зацікавленими сторонами можуть бути окремі особи, група осіб чи підприємство, установа, організація), тобто всі ті, хто мають бажання і мотиви, а також зацікавленість брати участь у процесі розвитку землекористування.

Сучасна практика в багатьох європейських країнах показала, що найбільш зацікавленою стороною є муніципальна (місцева) адміністрація, яка відповідає за розвиток муніципалітету, а отже, за стале використання і розвиток ресурсів. Аналіз зацікавлених сторін (їх інтерес, вплив, контроль над ресурсами, знаннями та інформацією, мотивація до участі, право власності на землю і ресурси тощо) має вирішальне значення для процесу, оскільки він може допомогти краще зрозуміти зацікавлених сторін, їх інтереси, впливи і мотиви, що може сприяти успіху самого процесу. У цьому контексті впровадження заходів з сталого управління землею передбачає кілька основних етапів реалізації (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Ключові етапи процесу сталого управління земельними ресурсами та розвитком землекористування на місцевому рівні [57].

На етапі «Аналіз існуючого (базового) стану» проводиться інвентаризація існуючого стану використання земельних ресурсів, аналіз основних навантажень на землю і питання землеустрою. Практика показала, що План землекористування є найефективнішим інструментом для інвентаризації умов і проблем, а також створює основу для всіх майбутніх заходів і проектів, пов'язаних із розвитком, охороною та сталим управлінням землею і простором в цілому.

На етапі «Визначення і аналіз зацікавлених сторін та участь у процесі розвитку землекористування» проводиться визначення та аналіз зацікавлених сторін, які можуть сприяти розвитку землекористування і реалізації сталого управління земельними ресурсами. Залежно від поставлених цілей і процесів стейкхолдери можуть бути різними. На місцевому рівні ключовими зацікавленими сторонами є регіони, муніципалітети, місцеві фермери і асоціації фермерів.

Етап «Визначення заходів сталого управління земельними ресурсами та підготовка Стратегії розширення масштабів сталого управління земельними ресурсами» розділяється на підетапи:

✓ Підетап «Початковий семінар та зустрічі з розвитку землекористування» починається з семінару, метою якого є представлення цілей і визначення подальших кроків процесу. Після цього семінару проводять численні регулярні консультації і координаційні зустрічі (круглі столи та тематичні конференції) із зацікавленими сторонами з метою визначення проблемних моментів, пріоритетних проектів, заходів сталого управління землею, шляхів інтеграції практик сталого управління, тощо.

✓ Підетап «Еколого-економічне та агроекологічне районування та визначення вразливих територій», який передбачає поділ простору на окремі зони (наприклад, сільськогосподарські, лісові, сельбищні тощо). Агроекологічне районування передбачає визначенням придатності земель для вирощування окремих культур у межах сільськогосподарських зон і є невід'ємною частиною плану землекористування. Такий поділ полегшує аналіз

стану, потенціалу та можливостей земельних ділянок, визначення вразливих місцевостей, а потім визначення пріоритетів цих територій з огляду на впровадження заходів сталого управління земельними ресурсами для зменшення, відновлення і запобігання деградації земель.

✓ Підетап «Ідентифікація технологій управління земельними ресурсами», який передбачає ідентифікацію вже впроваджених у країні технологій сталого управління земельними ресурсами, а також тих, які можуть бути успішно впроваджені на досліджуваному об'єкті.

✓ Підетап «Підготовка Стратегії впровадження технологій сталого управління земельними ресурсами», яка описує проблеми, пріоритети, політику, технології управління земельними ресурсами, що мають бути впроваджені, методи їх фінансування, тощо. Це ключовий документ, який має забезпечити безперервність та стійкість реалізації заходів сталого управління земельними ресурсами.

✓ Підетап «Розвиток потенціалу залучених сторін», передбачає проведення навчання зацікавлених сторін, які могли б брати участь у впровадженні та розширенні технологій сталого управління земельними ресурсами (наприклад, навчання контурному землеробству, способів консолідації земель, лісомеліорації, тощо). Також необхідно проводити освітні експерименти (наприклад, вирощування енергетичних культур на деградованих землях), особливо якщо це нові заходи, з якими фермери ще не знайомі. Сприяння та розширення масштабів сталого управління земельними ресурсами вимагає постійного підвищення спроможності осіб, які приймають рішення (наприклад, робота із місцевою (муніципальною) адміністрацією та на місцях, де проводиться, наприклад, консолідація земель) та поширення інформації через засоби масової інформації.

Етап «Моніторинг процесів і стійкості» передбачає моніторинг впроваджених заходів, запланованих Стратегією інтеграції сталого управління земельними ресурсами, для визначення успіхів у запровадженні передових практик, нових можливостей та вимог, які забезпечать безперервність і сталість

процесу інтеграції конкретної технології. Моніторинг, як регулярний процес, повертає нас до початкового стану (базової лінії), який дає нам чітке уявлення про успішність загального процесу та основу для подальшого планування і перегляду запланованих заходів. Одним із важливих сегментів моніторингу нових технологій, окрім техніко-технологічних аспектів, є аналіз соціально-економічних показників (зокрема гендерних, які підтримують найбільш вразливих землевласників і землекористувачів) успішності впроваджуваних технологій.

Процес участі усіх зацікавлених сторін має важливе значення з точки зору виконання «Порядку денного сталого розвитку до 2030 року». Серед цілей сталого розвитку, що стосуються глобальних проблем (перш за все, погіршення навколишнього середовища), з якими стикається суспільство, вагоме значення має ціль 16.7, яка заохочує країни забезпечувати відповідальне, всеосяжне і репрезентативне прийняття рішень на всіх рівнях, що свідчить про важливість участі різних зацікавлених сторін (у тому числі місцеві громади тощо) у процесі планування і прийняття рішень щодо сталого розвитку землекористування.

Відповідно до даних Всесвітнього огляду підходів і технологій збереження (*World Overview of Conservation Approaches and Technologies, WOCAT*) у таблиці 2.2 наведено деякі практики сталого управління земельними ресурсами.

Таблиця 2.2 – Практики і підходи сталого управління земельними ресурсами в сільських районах [59]

Країна	Технологія сталого управління земельними ресурсами	Короткий опис технології
Практики		
Естонія	Постійні луки на торф'яних і еродованих ґрунтах	Постійний трав'яний покрив, створений для захисту землі від подальшої ерозії або розкладання торфовищ
Франція	Сівозміни	Ротація культур
	Аптечні луки (франц. <i>Les prairies</i>)	Спеціальні насінневі суміші для пасовищ з ціллю підтримання і підвищення продуктивності пасовищ та покращення здоров'я тварин

Італія	Система агролісомеліорації	Змішане вирощування однорічних сільськогосподарських культур і дерев на одному полі
Угорщина	Контурний обробіток ґрунту	Оранку та всю іншу культивуацію проводять паралельно контурам, таким чином можна значно зменшити ерозію
	Зберігаючий обробіток	Зменшення порушення ґрунту, що зменшує розкладання органічної речовини, покращує кругообіг поживних речовин, структуру ґрунту та збільшує проникнення води
Німеччина	Збереження пасовищ	Збереження пасовищ шляхом уникнення розорювання пасовищ і перетворення їх на орні угіддя
Румунія	Посів багаторічних трав на ґрунтах, забруднених важкими металами	Посів <i>Miscanthus sinensis giganteus</i> – це багаторічна тепла трава, яка використовується як комерційна енергетична культура на ґрунтах, забруднених важкими металами
	Бобові культури, що вирощуються на ділянці, тимчасово виведеній із сівозміни	Введення зернобобових культур у сівозміну для підвищення родючості ґрунту, оскільки польову ділянку тимчасово виставляють поза сівозміною
Словаччина	Водозбірний басейн, протипаводкове водосховище	Протипаводкове водосховище - складна гідротехнічна споруда, призначена для запобігання підтопленню території, розташованої за спорудою, усунення загрози повеней, спричинених зливовими опадами та невідповідним веденням господарства, а також зменшення коливань стоку
Іспанія	Лісовідновлення	Створення лісу на землі, яка нещодавно була покрита деревами
	Багатовидові насадження напівпосушливих деревних порід на терасах з кам'яними стінами в ярах і балках	Технологією відновлення, реалізованою на ярах і балках у деградованому напівпосушливому гірському масиві, метою якої була боротьба з ерозією в балках і ярах, пом'якшення деградації ландшафту, запобігання повеням, відновлення різноманітності та рослинного покриву на деградованому напівзасушливому гірському масиві
	Густопокривні культури в органічних виноградниках	Технологія базується на мінімальному обробітку ґрунту та використанні <i>Secale cereale L</i> та <i>Brachypodium distachyon (L.)</i> як покривних культур для захисту ґрунту від ерозії та збільшення органічної речовини
	Природне	Після пожежі місцева рослинність відновлюється

	відновлення рослинності	завдяки природним процесам
	Фітостабілізація забруднених ґрунтів	Інтродукція рослин для іммобілізації забруднюючих мікроелементів у ґрунті – коріння рослин утримують ґрунт, запобігаючи його виносу водною або вітровою ерозією. Крім того, корені можуть утримувати мікроелементи, що забруднюють ґрунт, на своїй поверхні, особливо такі катіони, як Cd, Zn, Pb Cu або Mn, запобігаючи їх вільному знаходженню в ґрунтовому розчині
Швейцарія	Виноградник із природним трав'яним покривом у посушливій альпійській зоні	Створення природного трав'яного покриву на виноградниках для зменшення використання гербіцидів і збільшення біорізноманіття
	Розбивка схилених орних земель трав'яними смугами	Поле, якому загрожує водна ерозія, розділене таким чином, щоб смуга трави запобігала втраті ґрунту та подальшому пошкодженню поля та доріг під час сильного дощу
	Тераси, які використовуються для виробництва сіна та випасу	Стародавні занедбані тераси, які раніше використовувалися як орні землі, були відновлені та використовуються для виробництва сіна та випасу худоби переважно без зрошення
Грузія	Реконструкція вітрозахисних смуг	Відновлення на сільськогосподарських угіддях вітрозахисних смуг або створення нових для захисту ґрунту від вітрової ерозії
Чеська Республіка	Збереження водно-болотного угіддя плитковим дренажем	Водно-болотне угіддя, з'єднане з плитковим дренажем, що сповільнює дренажний потік, видаляє азот і пестициди з дренажних вод і покращує біорізноманіття. Формується з субстрату із зрілої березової тріски та гравію і засаджується очеретом (<i>Phalaris arundinacea</i> , <i>Glyceria maxima</i>)
Великобританія	Лісопасовищне агролісоведення з великою рогатою худобою	Суміш підходів до лісового пасовищного агролісівництва, включаючи екстенсивне та ротаційне випасання худоби навколо дерев, забезпечує переваги для біорізноманіття, а також для листового корму для великої рогатої худоби, їстівних фруктів і горіхів, а також деревного палива
Підходи		
Норвегія	Регіональна екологічна програма	Норми та фінансові гранти для зменшення забруднення та створення культурного ландшафту
Італія	Вуглецеве	Управління землею, водою, рослинами та

	землеробство	тваринами з метою відновлення ландшафту, зміни клімату та продовольчої безпеки. У підхід до вуглецевого землеробства включають кілька стратегій, наприклад, консерваційне землеробство, густопокривні культури, внесення гною, точне землеробство тощо. Усі ці методи мають на меті покращити швидкість видалення CO ₂ з атмосфери та перетворення на органічну речовину ґрунту і рослинні матеріали. Кінцевою метою є практика управління землею, за якої приріст вуглецю перевищує втрату вуглецю.
Португалія	Площа лісового втручання	Підхід об'єднує та організовує малих лісовласників і визначає спільне втручання в управління та захист лісів. Мета – сприяння сталому управлінню лісами; координування охорони і відновлення лісів і природних територій, у тому числі які постраждали від лісових пожеж; надання територіальної узгодженості та ефективності діям місцевої влади та інших учасників.
Словаччина	Програма ревіталізації ландшафту та інтегрованого управління річковим басейном	Створення, активація і систематичне впровадження 6 млн м ³ водоутримуючих елементів у гірських та передгірних районах лісо-сільськогосподарського ландшафту
Іспанія	Регіональна програма розвитку сільських районів	Програма регіонального розвитку для захисту природних ресурсів та стимулювання сільської економіки через допомогу фермерам, які мають справу зі складними екологічними умовами (посуха, круті схили), застосовуючи методи сталого ведення сільського господарства (компенсація складних природних умов; боротьба з ерозією; знизити інтенсивність землеробства; сприяти екологічному сільському господарству)
Великобританія	Ініціатива управління ґрунтами	Незалежна організація, яка сприяє впровадженню відповідних методів управління ґрунтами, особливо консерваційного землеробства, в Англії.
Швейцарія	Субсидії на збереження сільського господарства	Землекористувачі зобов'язуються застосовувати консерваційне землеробство на частинах своєї землі протягом 5 років. Натомість протягом цього періоду вони отримують субсидії

Аналізуючи сталі практики управління земельними ресурсами в сільській місцевості, слід відзначити, що увага акцентується на збереження якості ґрунтів, сільськогосподарських, лісових і водно-болотних угідь, водних джерел, а також відновлення біорізноманіття.

Крім практики і підходів сталого управління земельними ресурсами на рівні громади вагоме значення має управління володінням (governance of tenure), яке є вагомим елементом у визначенні того, чи можуть і яким чином можуть люди, громади й інші особи набувати права та пов'язані з ними обов'язки стосовно використання земель. Багато проблем володіння виникає через неефективне управління власністю, що негативно впливає на соціальну стабільність, стале використання природних ресурсів, інвестиції та економічне зростання.

Регульоване планування території впливає на права володіння, юридично обмежуючи використання земель для збереження якості ґрунтів і земельних ресурсів. У державі повинне здійснюватися регульоване планування території, контроль та забезпечення дотримання таких планів, включаючи засади збалансованого територіального розвитку, таким чином, щоб сприяти досягненню цілей сталого розвитку. Планування територій має узгоджувати і гармонізувати різні цілі використання землі, лісів, водокористування, тощо.

3. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Відповідно до статті 140 Конституції України територіальною громадою є жителі села, селища, міста або добровільне об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду. Основні ознаки територіальної громади: спільна територія існування, наявність спільних інтересів місцевого значення, соціальна взаємодія членів громади у процесі забезпечення цих інтересів, психологічна самоідентифікація кожного члена з громадою, спільна комунальна власність, сплачування комунальних податків [20]. Станом на 2021 рік в Україні сформовано 1469 громад через об'єднання сіл, селищ, міст.

Соціально-економічний розвиток територіальної громади значно залежить від ефективності використання земельних ресурсів, цінність яких полягає: у життєзабезпеченні громади як складова екологічної системи; у розвитку виробництва в аграрному і лісовому господарстві, будівництві, гірничій промисловості, тощо; у цивільному обігу нерухомого майна через земельно-майнові відносини. Це вимагає комплексного підходу до управління земельними ресурсами, враховуючи наступні аспекти: що таке земля як ресурс, які вона виконує функції, з чого складаються земельні ресурси громади, як ними управляють і що потрібно змінити, щоб ці ресурси стали надійною матеріальною, фінансовою та екологічною основою територіальної громади.

З глобальної точки зору земля є невід'ємною складовою життя та існування всього живого на планеті. Як природний елемент екосистеми земля виконує екосистемну функції; як місце та умова життя людей – соціальну функцію; як територія держави – політичну функцію; як об'єкт господарювання – економічну функцію. Різноманітність функцій землі робить її унікальним ресурсом, який потребує належного використання та охорони.

До складу земельних ресурсів територіальної громади можна віднести: землі комунальної власності у межах і за межами населених пунктів, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування; землі приватної власності,

якими розпоряджаються власники; розташовані у межах громади землі державної власності, які не підлягають передачі до комунальної власності (ділянки, на яких розташовані державні підприємства, установи, організації, будівлі органів державної влади, інше); землі, що розташовані поза межами населених пунктів, із невизначеним правовим статусом через незавершений або нерозпочатий процес передачі цих земель з державної до комунальної власності.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» надають органам місцевого самоврядування впливати на використання усіх земель території, тому від місцевої влади у значній мірі залежить їх подальший соціально-економічний розвиток і екологічний стан.

У комунальну власність громади передано землі державної власності, які розташовані за межами населених пунктів. Органи місцевого самоврядування можуть встановити межі громад, провести інвентаризацію та оцінку земель, розробити комплексний план розвитку території громади, вести контроль за використанням земель, проводити моніторинг земель, залучати інвесторів. Без участі місцевої влади не може вирішуватись будь яке земельне питання, а це в свою чергу створює великі можливості для наповнення місцевих бюджетів та розвитку територій. Для цього потрібне якісне управління територіями на місцях. А держави повинна не допустити прийняття незаконних рішень та допомагати громаді ставати більш ефективною. Тому вкрай важливе прозоре управління земельними ресурсами, яка включає декілька етапів (рис. 3.1).

Перш за все, для ефективного управління землями важливо мати достовірну інформацію про їх кількісний і якісний стан. Для цього проводять інвентаризацію земель, при якій встановлюють місце розташування земельних ділянок, їх межі, розмір, правовий статус, виявляють ділянки, що не використовуються або використовуються нераціонально чи не за цільовим призначенням, також встановлюють кількісні та якісні характеристики земель, що необхідні для ведення державного земельного кадастру, ін. [27].

Рисунок 3.1 – Складові управління земельними ресурсами територіальної громади в Україні [10].

Інвентаризація земель дозволить створити базу даних про земельні ділянки у межах громади на паперових і електронних носіях через виявлення всіх власників землі і землекористувачів із встановленням меж їх ділянок, що спростить пошук потенційних ділянок для інвесторів, містобудівних чи інших потреб. Також місцева влада буде мати можливість організувати постійний контроль за використанням земель в громаді для виявлення земельних ділянок, що не використовуються чи використовуються нерационально або не за цільовим призначенням. Електронна база даних значно скоротить витрати коштів і часу жителів громади при присвоєнні отриманні інформацію про земельну ділянку, чи присвоєння їй кадастрового номера.

На основі отриманих даних потрібно оновити чи створити нову картографічну основу території громади.

Картографічні матеріали територіальної громади – це якісна топографічна основа і ортофотоплани високої роздільної здатності, для отримання яких потрібно виконувати аерофотозйомку і геодезичні вишукування. Роботи із аерофотозйомки та геодезичних вишукувань дозволяють деталізувати усі

об'єкти на місцевості, у результаті чого складається ортофотоплан високої роздільної здатності (від 3-4 до 5-8 см на піксель), за допомогою якого керівники і землевпорядники територіальної громади можуть вирішувати поточні завдання щодо управління земельними та іншими ресурсами громади. До прикладу, за матеріалами ортофотоплану можна визначити місцезнаходження об'єктів із точністю до 1-2 см, що відображає реальний стан місцевості та дозволяє детально проаналізувати навіть дуже дрібні об'єкти (які мають до 1-2 метрів у діаметрі). Це дає змогу визначати чи використовуються землі громади відповідно до цільового призначення, чи не відбувається самозахоплення ділянок чи інших порушень земельного законодавства, або виявити несанкціоновані сміттєзвалища, тощо.

Якісні ортофотоплани дозволяють деталізувати різні частини території громади та проводити аналіз використання простору, робити відповідні висновки і приймати управлінські рішення. Крім того, матеріали ортофотоплану не можна спотворити або підробити, тому цей вид картографічних матеріалів є надійним при визначенні існуючої ситуації на місцевості. Також якісна картографічна основа пригодиться при просторовому плануванні території громади, коли буде розроблятися містобудівна чи землевпорядна документація.

Для формування бази даних про земельні ділянки важливо створити електронний архів документації із землеустрою, а також відображати містобудівну і землевпорядну документацію на сайті громади для забезпечення публічності. Отримання електронних копій документації можливе за запитом до Держгеокадастру. Будь-яка картографічна інформація, яку замовляє громада, відповідно до закону «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» потрібно публікувати.

Нормативна грошова оцінка земель громади є необхідною для нарахування земельного податку та визначення розміру орендної плати за державні і комунальні землі. Відповідно до закону [24], нормативна грошова оцінка ділянок проводиться один раз на 5-7 років. Місцева рада повинна через

тендер замовити розробку технічної документації із нормативної грошової оцінки земель. Розробник такої документації проводить цю оцінку, затверджує і вносить інформацію до Державного земельного кадастру.

Для збільшення надходжень до місцевого бюджету за рахунок використання земельних ресурсів важливо мати інформацію про вільні землі громади, які можна виставити в оренду на публічному земельному аукціоні згідно процедури, описаної у ст. 137 Земельного кодексу України. Потенційні інвестори можуть знайти інформацію про земельні ділянки і процедуру торгів на сайті Держгеокадастру у відеозаписі.

Якісне і прозоре управління земельними ресурсами не можливе без професійних землевпорядних кадрів, які будуть компетентно вирішувати питання стосовно використання і охорони земель громади.

Також ефективний розвиток громади залежить від потенційних інвесторів, які зможуть використовувати вільні землі громади. При цьому потрібно враховувати, що пошук інвесторів повинен бути публічний, відкритий і націлений до співпраці, оскільки кожен інвестор, який створить нове господарство є новим платником податку та створює нові офіційні робочі місця, що є вигідно як для громади і бюджету, так і для громадян.

Дуже важливим документом для якісного управління земельними ресурсами є комплексний план просторового розвитку територій громади, який поєднує на місцевому рівні документацію із землеустрою і містобудівну документацію. Цим планом визначається функціональне призначення території, принципи та напрями формування системи громадського обслуговування населення, дорожньої та інженерно-транспортної інфраструктури, благоустрою, формування екологічної мережі, охорони земель, послідовність реалізації управлінських рішень, поетапність освоєння територій.

В Україні розроблені пілотні комплексні плани в результаті реалізації програми «Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад», яка була впроваджена за підтримки програми «U-LEAD з Європою» [14]. Інтегроване просторове планування має такі характеристики:

✓ інтегрованість, яка при плануванні розвитку території враховує всі сфери життєдіяльності (економіку, мобільність, медицину, сферу послуг, освіту, історію, культуру, екологію) і сприяє залученню зацікавлених сторін (місцевих підприємців, громадських ініціаторів, представників влади, тощо).

✓ простір враховує, що будь-які планувальні рішення щодо розвитку території повинні бути відображені на картографічному матеріалі.

У пілотних проектах інтегроване просторове планування як інструмент управління земельними ресурсами територіальної громади координує декілька процесів (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Складові координуючої функції просторового планування територіальної громади [14].

Аналіз рішень щодо використання та охорони земель у розроблених планах інтегрованого просторового планування проведено на прикладі Підволочиської, Тальнівської, Шацької територіальних громад (додаток А). Інформація про громади занесена в табл. 3.1.

Кожна з громад має свої особливості у використанні земельних ресурсів.

Так, у межах Підволочиської територіальної громади майже усі сільськогосподарські угіддя (рілля) орендують агрохолдинги (22 731 га), відбувається розвиток туризму і рекреації, чому відповідають транспортно-географічне положення, наявність ресурсів, історії і традицій, сприятливі інженерно-будівельні, екологічні, кліматичні умови.

Таблиця 3.1. Інформація про територіальні громади

Показник	Підволочиська ТГ	Тальнівська ТГ	Шацька ТГ
Місце розташування	Тернопільський район, Тернопільська область	Звенигородський район, Черкаська область	Ковельський район, Волинська область
Площа, га	35 400	10 922	75 903
Орні землі, %	86,9	69,2	16,5
Природні кормові угіддя, %	1,1	0,8	5,9
Ліси, %	2,5	9,0	57,1
Природоохоронні території, %	0,9	-	35,2
Інші угіддя, %	6,8	21,0	20,5
Природні умови	Рельєф представлений Волино-Подільською височиною, має горбисто-хвилясті форми. Клімат помірно-континентальний, опади – 600 мм/рік. Переважаючі ґрунти чорноземи типові малогумусні (79 % площі), чорноземи опідзолені і темно-сірі опідзолені (15 %), 6 % лучні, болотні і ясно-сірі ґрунти	Рельєф представлений Придніпровською височиною, подекуди горбистий, розчленований річками, ярами, балками. Клімат помірно-континентальний, опади – 450-520 мм/рік. Переважаючі ґрунти чорноземи (70 %), на піднесених місцях – світло-сірі та сірі ґрунти (20%).	Рельєф рівнинний, характеризується болотно-озерно-лісовими поліськими ландшафтами. Клімат помірно-континентальний, опади – 650 мм/рік. Переважають дерново-підзолисті ґрунти (60 %), це малородючі ґрунти (24-45 балів з 100), також є торфово-болотяні, дерново-супіщані, суглинкові, дернові оглеєні супіщані й суглинкові ґрунти
Основні види господарської діяльності	Сільське господарство, видобувна промисловість, будівництво, торгівля	Сільське господарство, переробка сільгосппродукції	Розвиток деревообробки і рекреації, заготівля ягід, грибів, лікарської сировини
Проблеми використання природних (земельних) ресурсів	Екстенсивне сільське господарство, хімічне удобрення земель, відсутність очистки й утилізації відходів с.-г. виробництва; руйнування природних ландшафтів через видобування покладів	Незадовільний стан питної води, засміченість території, велика розораність території, забруднення та деградація ґрунтів, зниження рівня ґрунтових вод	Інтенсивне сільське господарство призводить до зниження родючості ґрунтів; порушення балансу в екосистемі озер і боліт, що може спричинити обміління озер, забруднення води, втрату привабливості громади як рекреаційної дестинації

Проте, у Підволочиській громаді спостерігається нераціональне використання земельних ресурсів через інтенсивне використання, значну залежність від агрохолдингів, що створює несприятливий інвестиційний клімат. У перспективі до можливостей розвитку громади віднесено утворення інноваційних, у тому числі органічних фермерських господарств, оскільки цьому сприяють родючі ґрунти. Також потрібно провести роботи з встановлення прибережних захисних смуг навколо річок і ставків на території громади, розробити і затвердити містобудівну документацію, покращити інфраструктуру громади.

Щодо Тальнівської територіальної громади, то тут також спостерігається надмірна експлантація орних земель агрохолдингами, які використовують хімічні добрива, чим забруднюють ґрунти і ґрунтові води, а монокультури (переважно зернові і ріпак) виснажують ґрунт. На перспективу в громаді передбачається сприяння розвитку зеленого, індустріального і світоглядного туризму, розвитку рослинництва і тваринництва з переробною галуззю, переведення відпрацьованого кар'єру в озеро для рекреації. Є можливості для організації ягідних кооперативів.

У Шацькій територіальній громаді екологічний стан території в цілому задовільний. Різноманітність природних умов сприяє розвитку туризму та рекреації. У межах громади значний відсоток території має статус заповідної. Проте, дерново-підзолисті ґрунти малородючі (за бонітетною оцінкою їхня родючість становить 24-45 балів із 100 балів). Такі ґрунти найбільш придатні для вирощування культур, не вимогливих до поживних речовин та вологи, зокрема є надзвичайно сприятливі для вирощування лохини.

Слід відзначити, що в усіх громадах є проблеми з утилізацією твердих побутових відходів, переробкою відходів сільського господарства (тваринництва), низька якість транспортної інфраструктури. У розроблених стратегіях інтегрованого розвитку території громад, на нашу думку, мало приділено уваги таким завданням сталого розвитку, як збереження біорізноманіття територій та захисту земель від деградації. При цьому,

Підволочисььтка і Тальнівська територіальні громади мають високе антропогенне навантаження через високий відсоток сільськогосподарських угідь, і відповідно, незначний відсоток природних ландшафтів.

Важливим для громад є отримання достовірної інформації про використання земель, зокрема визначення і документальне оформлення земельних ділянок, а також наявність комунальних земель, які можуть бути запропоновані для реалізації проєктів потенційним інвесторам. Для цього потрібно проводити інвентаризацію земель [42], а також моніторинг земель і контроль за їх використанням і охороною. Це покращить ефективність управління земельними ресурсами.

Для виявлення проблемних аспектів у використанні земель за межами населених пунктів проаналізовано земельний покрив у межах досліджуваних територіальних громад. У результаті аналізу виявлено наступне:

На сільськогосподарських угіддях відбуваються процеси ерозії та яроутворення у Підволочисьькій і Тальнівській територіальних громадах (рис. 3.3, 3.4).

Рисунок 3.3 – Процеси яроутворення на сільськогосподарських угіддях у межах Підволочисьької територіальної громади [50].

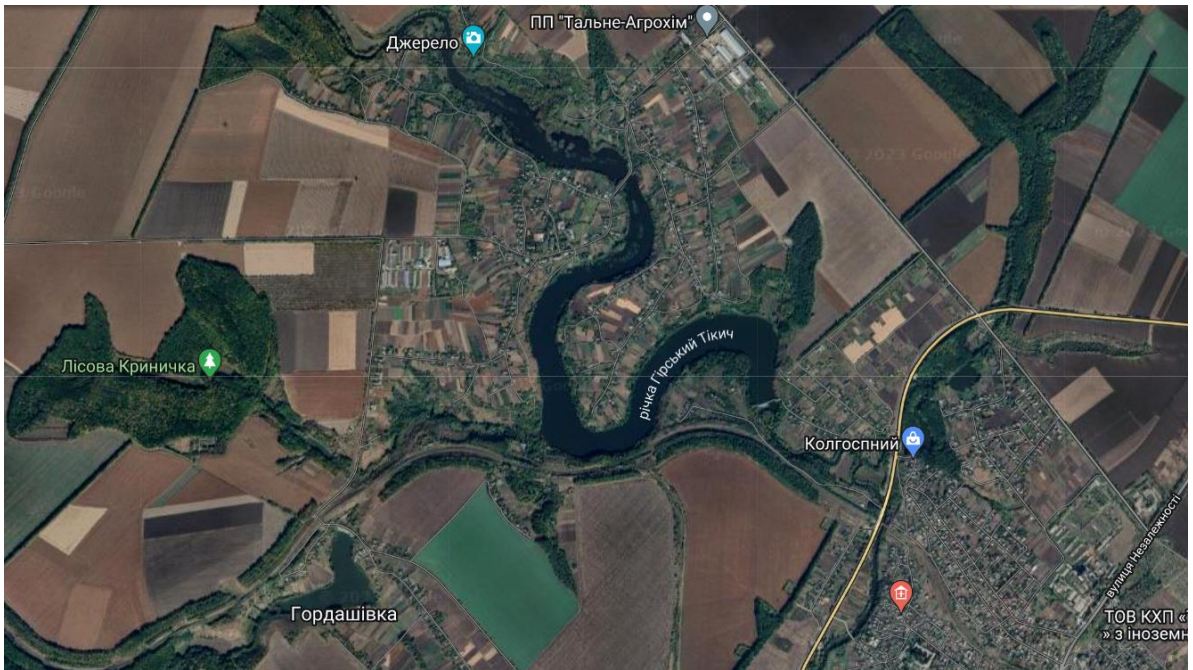

Рисунок 3.4 – Процеси яроутворення на сільськогосподарських угіддях у межах Тальнівської територіальної громади [49].

У Тальнівській територіальній громаді наявні вкраплені земельні ділянки у масивах ріллі, що порушує цілісність масивів земель і створює значні незручності для обробітку, ускладнює зрошення чи осушення земель, або впровадження ґрунтозахисних заходів (рис. 3.5).

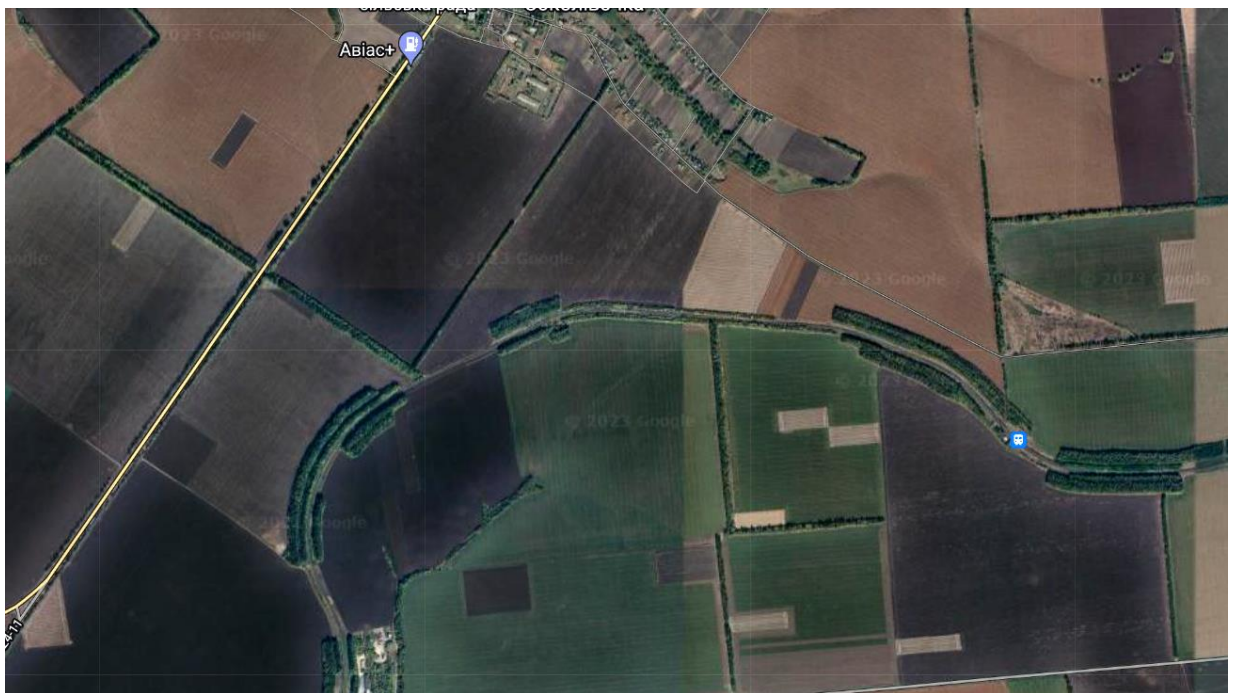

Рисунок 3.4 – Процеси вкрапленості ділянок на орних землях у межах Тальнівської територіальної громади [49].

У межах Шацької територіальної громади наявні інші негативні процеси використання земель, а саме заліснення сільськогосподарських угідь (рис. 3.5) та вирубування лісів (рис. 3.6).

Рисунок 3.5 – Процеси заліснення сільськогосподарських угідь у межах Шацької територіальної громади: а) 2005 рік, б) 2023 рік [50].

Рисунок 3.6 – Процеси вирубування лісів у межах Шацької територіальної громади: а) 2016 рік, б) 2018 рік [50].

Отже, система управління земельними ресурсами на рівні громад має більше акцентувати увагу на вирішенні питання якісного стану земельних угідь за межами населених пунктів, зокрема сільськогосподарських, а також враховувати вимоги стосовно сталого землекористування, яке повинно балансувати економічні, екологічні та соціальні аспекти використання землі.

4. НАУКОВО-ОБҐРУНТОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Основними принципами сталого землекористування є забезпечення соціально справедливого, економічно вигідного й екологічно безпечного використання екосистемних послуг від землі сьогодні та збереження цих екосистемних послуг і функцій землі для можливості використовувати у майбутньому. Серед цілей і завдань сталого розвитку є збереження екосистем суші, припинення деградації земель, покращення біорізноманіття територій. Управління земельними ресурсами є важливим елементом сталого розвитку і забезпечення продовольчої безпеки. Науково-обґрунтовані пропозиції щодо управління земельними ресурсами можуть включати різні складові, такі як ефективне використання, збереження біорізноманіття, боротьба із деградацією земель, інші (рис. 4.1). Ці пропозиції базуються на наукових дослідженнях і найкращих практиках у сфері управління земельними ресурсами та можуть слугувати основою для розвитку ефективних стратегій у цьому напрямку.

Стратегії ефективного використання землі має агрономічний та агроінженерний напрям і передбачає застосування сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур та обробітку ґрунту. Точне землеробство (*precision agriculture*) – підхід до сільського господарства, який використовує *GPS*, робототехніку, навчання машин і аналіз даних, для оптимізації управління земельними ресурсами та виробництвом сільськогосподарської продукції. Основні правила точного землеробства: збір даних про вологість ґрунту, рівень живлення, температуру, тощо; геопросторовий аналіз з використанням технологій *GPS* для визначення точного місцезнаходження різних елементів на полі; управління даними для прийняття рішень щодо оптимізації внесення добрив, поливу, інших агротехнічних процесів; автоматизація для виконання поливу, внесення добрив, обробки ґрунту тощо; інтеграція технологій для досягнення оптимального виробництва і зниження витрат [16]. Точне землеробство дозволяє максимально використовувати ресурси, зменшуючи витрати і вплив на довкілля, а також підвищує ефективність виробництва.

Стратегії ефективного використання землі	Впровадження сучасних методів сільськогосподарського виробництва (наприклад, точне землеробство), що дозволяє зменшити застосування ресурсів
	Розробка і впровадження інноваційних технологій, які сприяють підвищенню врожайності та зменшенню негативного впливу на ґрунт
Стратегії збереження біорізноманіття	Створення і підтримка екологічних коридорів та резерватів для збереження різноманіття рослин й тварин
	Впровадження програм охорони ґрунтів і запобігання деградації ґрунтів
Стале використання землі	Розвиток програм землевпорядкування, спрямованих на раціональне використання різних типів земель
	Заохочення сільськогосподарських практик, спрямованих на збереження родючості ґрунтів та зменшення ерозії
Управління водними ресурсами	Створення природних вологих лісів або інші вологих екосистем для підтримки природного водного балансу
	Розробка стратегій адаптації до змін клімату, спрямованих на оптимальне використання водних ресурсів
Партнерство та участь громадськості	Залучення суспільства до прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами
	Сприяння партнерству між державними органами, бізнесом, громадськістю для спільного вирішення проблем з управління
Регулювання та законодавство	Посилення контролю за використанням земель і введення строгих екологічних норм земельними ресурсами
	Розробка і впровадження механізмів стимулювання сталих сільськогосподарських практик та використання об'єктивних

Рисунок 4.1 – Складові сталого управління земельним ресурсами на місцевому рівні [1; 2; 5; 6; 19; 39; 45].

Стратегії збереження біорізноманіття акцентує увагу на збереженні біологічного різноманіття територій через створення екологічних коридорів, які б з'єднували природні ландшафти (у першу чергу заповідні території) для міграції флори і фауни та збереження генетичного фонду. Екологічні коридори є складовою екологічній мережі, яка в Україні підтримується на державному і

законодавчому рівні та передбачає створення Смарагдової мережі. На місцевому рівні таку мережу може забезпечити при формуванні біоцентрів і біокоридорів [43]. Під біоцентрами розглядаються ділянки з природним земельним покривом (вкриті лісом, чагарником, болотом, луками) або ділянки штучно заліснені чи залужені (круті схили з еродованими ґрунтами, днища балок, яри, малопродуктивні угіддя. Оптимально, щоб віддаль між біоцентрами не перевищувала 1,0-1,2 км, а їх площа була не менше 8 га [...]. В оптимально організованій території біоцентри повинні з'єднуватись в єдину мережу біокоридорами – видовженими елементами з природною рослинністю або близькою до природної, у межах яких відбувається біотична міграція між біоцентрами в агроландшафті. Біокоридором може бути заліснена або залужена територія у вигляді схилів днищ балок, лісосмуг, річкових долин, водоохоронних зон рік, будь-які видовжені ареали, які не розорюються та не зазнають надмірного випасу або сінокосіння. Крім функції забезпечення умов міграції видів біокоридори також можуть виконувати бар'єрна чи протиерозійну функцію (зменшення чи затримання поверхневого стоку опадів, затримання чи більш рівномірний розподіл снігу, збільшення вологості ґрунту, захист від вітру, збільшення видового складу і чисельності запилювачів сільськогосподарських культур та плодових дерев). Протиерозійна функція біокоридорів зростає при їх розміщенні вздовж горизонталей. Приклад біоцентрично-мережевої структури агроландшафту можна спостерігати у межах Підкарпатського воєводства Березівського повіту та Ропчицько-Сендзишівського повіту Республіки Польща (4.2, 4.3).

Аналіз організації території агроландшафтів сусідньої держави також вказує на контурне впорядкування ділянок сільськогосподарських угідь (рис. 4.4), що є ефективною практикою сталого управління земельним ресурсами, оскільки забезпечує захист ґрунту від процесів ерозії. Також ефективною технологією для захисту ґрунту від ерозії та надання широкого спектру екосистемних послуг є заліснення. У цьому випадку лісонасадження в ерозійно небезпечних агроландшафтах є основним способом боротьби з ерозією, а також основою для майбутніх громадських чи приватних лісів.

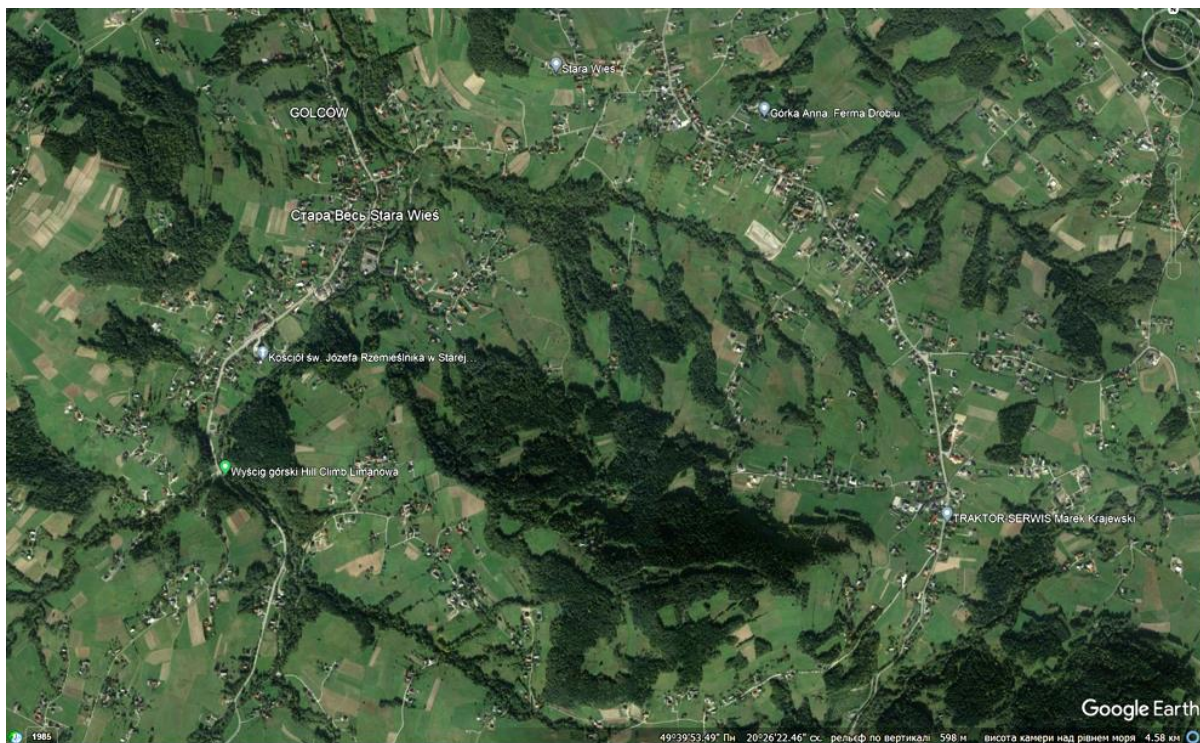

Рисунок 4.2 – Приклад формування біоцентрів та біокоридорів в агроландшафтах Підкарпатського воєводства Березівського повіту Республіки Польща [49].

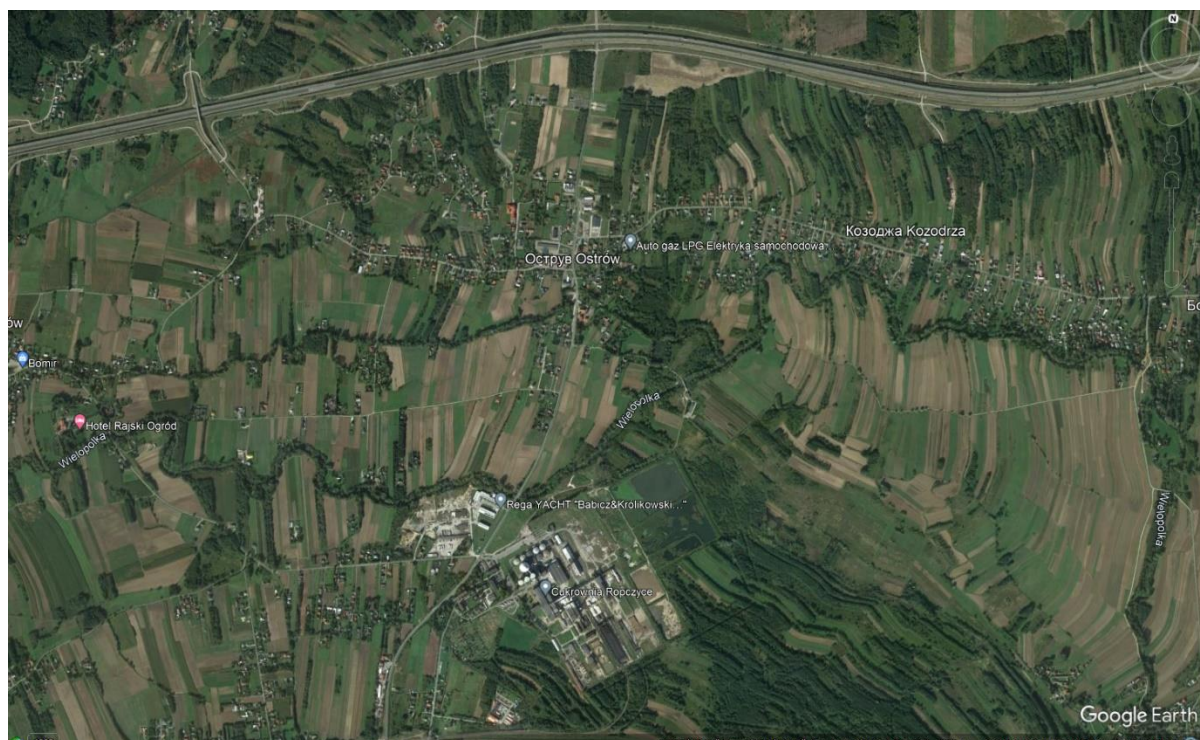

Рисунок 4.3 – Приклад формування біоцентрів та біокоридорів в агроландшафтах Підкарпатського воєводства Ропчицько-Сендзишівського повіту Республіки Польща [49].

Рисунок 4.4 – Приклад контурної організації території агроландшафтів Підкарпатського воєводства Ропчицько-Сендзишівського повіту Республіки Польща [49].

Контурна організація, заліснення та формування місцевих екологічних мереж у вигляді біоцентрів і біокоридорів будуть також позитивно впливати на регулювання водного балансу території на місцевому рівні. Крім того, для поліських ландшафтів важливо зберігати водно-болотні та торфові угіддя як джерело надання таких екосистемних послуг – поглинання вуглецю і накопичення та очищення підземних і поверхневих вод.

Важливим завданням управління земельними ресурсами є заохочення землевласників та землекористувачів впроваджувати сталі сільськогосподарські практики, які забезпечують ефективний, екологічно безпечний та соціально відповідальний розвиток сільськогосподарського сектору та агроландшафтів в цілому. До основних методів стимулювання впровадження сталих сільськогосподарських практик віднесено:

✓ фінансову підтримку, яка полягає в наданні фінансових стимулів, таких як субсидії, гранти чи низькі відсоткові ставки для сільськогосподарських товаровиробників (у першу чергу малих і середніх), які використовують сталі сільськогосподарські практики, такі як агроекологічне виробництво,

протиерозійна організація території, інші методи, спрямовані на збереження земельних та природних ресурсів;

- ✓ освіта, навчання, консультування сільських жителів з питань сталих методів ведення господарювання, що включає тренінги та інші форми підвищення кваліфікації з агроекології, землеустрою, використання ефективних сільськогосподарських технік, інше;

- ✓ екологічні стандарти та сертифікація, які заохочують сільськогосподарські підприємства до використання сталих практик, забезпечення екологічної безпеки та відповідального ведення господарювання;

- ✓ фінансування та підтримка досліджень і розробок нових технологій у галузі сільського господарства, спрямованих на збільшення продуктивності та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище;

- ✓ соціальна взаємодія через створення мереж, об'єднань та ініціатив, що сприяють обміну досвідом і ресурсами між фермерами, аграрними підприємствами, науковими установами та урядовими органами;

- ✓ податкові пільги як податкові стимули для сільськогосподарських підприємств, що використовують сталі практики, наприклад, податкові кредити чи зниження податкових ставок для тих, хто використовує екологічно безпечні технології;

- ✓ сприяння ринковому доступу сільськогосподарських виробників до ринків збуту їхньої продукції, особливо для тих, хто дотримується сталих практик.

Вище наведені методи можуть бути впроваджені як окремо так і в комплексі для максимізації ефекту і стимулювання переходу до сталого сільськогосподарського господарювання.

Проблемою використання орних земель в умовах відкритого ринку земель сільськогосподарського призначення є фрагментація та вкрапленість ділянок, що ускладнює обробіток та призводить до додаткових витрат при вирощуванні сільськогосподарських культур. Для вирішення цієї проблеми використовують консолідацію земель – процес об'єднання та реорганізації

земельних ділянок для збільшення ефективності їх використання та управління землекористуванням. Цей процес може включати в себе об'єднання декількох невеликих ділянок у більшу через оренду чи купівлю-продаж, оптимізацію структури землекористування через обмін ділянками та покращення інфраструктури через компенсацію вилучених земель [46]. Основні напрями консолідації земель:

- ✓ об'єднання ділянок з метою створення більших та продуктивних господарств;
- ✓ раціоналізація землекористування через перерозподіл функціонального призначення земельних ділянок для оптимізації використання ґрунтів;
- ✓ покращення інфраструктури через удосконалення доступу до земель, систем поливу, доріг, інших інфраструктурних засобів для підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності.

Процес консолідації може бути важливим для розвитку сільських територій та підвищення їх інвестиційної привабливості і сталого розвитку. Проте, консолідація земель також викликає питання стосовно власності майна та прав землекористування і соціальної справедливості. Важливо враховувати ці аспекти при розгляді консолідації земель для забезпечення справедливого та стійкого розвитку, а для цього потрібно мати необхідні інституції та правові норми.

Також важливо забезпечувати якісне планування використання земель відповідно до функціонального розподілу землекористування (зонування земель), захисту усіх природних ресурсів та забезпечення багатоцільового сталого використання, представлення альтернатив розвитку та їх екологічна оцінка, постійний моніторинг результатів впроваджених рішень. У світовій практиці є так зване цілісне управління (*holistic management*), ціль якого покращити продуктивність ландшафту, засоби до існування та екосистеми для боротьби з опустелюванням (деградацією земель). Це комплексний набір алгоритмів управління, що складається з: 1) прийняття рішень; 2) фінансового планування; 3) проектування використання земель; 4) планування випасу; 5) екологічного моніторингу. Інтегроване управління земельними ресурсами в

даному випадку є міжгалузєвою та міжміністерською діяльністю, спрямованою на зменшення та управління антропогенним впливом на державних землях і природних ресурсах. Надзвичайно важливо, щоб комплексний підхід із залученням ключових зацікавлених сторін на кожному рівні процесу інтегроване управління земельними ресурсами мав потенціал для розробки корисних на місцевому рівні рішень і вдосконалень у сприятливому інституційному середовищі [47].

Важливо нарощувати потенціал територій через розвиток та зміцнення навичок, здібностей та ресурсів, які необхідні для життєдіяльності, адаптації та процвітання громади. Один із основних елементів нарощування потенціалу є трансформація, яка зароджується всередині спільноти і наслідки якої виходять за рамки виконання будь-яких конкретних завдань і впливають на зміну менталітету, норм та поглядів землевласників і землекористувачів. Через виконання 17-ї мети сталого розвитку – активізація роботи в рамках Глобального партнерства на користь сталого розвитку трансформація повинна сприяти підвищенню рівня технологічного розвитку та інновацій, а також удосконаленню механізмів збору даних та систем моніторингу, призначених для контролю над виконанням завдань сталого управління землями.

Залишається актуальною ландшафтно-екологічна оцінка сучасного землекористування, яка спрямована на визначення ландшафтно-екологічних проблемних ділянок, де сучасне землекористування не відповідає критеріям. Це визначає території, де поточне землекористування обмежене ландшафтно-екологічними межами. Стале управління землекористуванням має базуватися на визнанні ландшафту як сукупності природних ресурсів окремої території. Кожна точка на поверхні Землі представляє певну однорідну сутність цих комбінованих джерел. Вони формують компоненти ландшафту та його особливості, які задовольняють потреби людини. Розуміння взаємозв'язку між цими природними ресурсами необхідне для забезпечення сталого землекористування суспільством. Однак неможливо задовольнити всі конкуруючі цілі, і небезпечно сприяти використанню землі та охороні одного ресурсу за рахунок іншого.

Наприклад, застосування інтенсивного використання сільськогосподарських угідь у районах із значною кількістю ґрунтових вод, ігноруючи високий ризик забруднення води. Тому стале землекористування має бути пов'язане з багатофункціональністю. Це обґрунтування розглядає взаємозалежність соціальних, економічних та екологічних наслідків землекористування з належним врахуванням існуючих товарів і негативних та позитивних зовнішніх чинників. Земля та сільське середовище виконують різноманітні функції, їхні товари та послуги охоплюють інформацію, середовище проживання, виробництво та регулювання. Таким чином, модифікація ландшафту для підвищення багатофункціональності та зменшення компромісів із одночасними послугами підвищить стійкість у ландшафтах, де домінує людина (рис. 4.5).

Рисунок 4.5 – Схема стратегічного планування сталого управління земельними ресурсами територіальної громади (складено на основі [47; 52; 53; 55; 57]).

У системі сталого управління земельним ресурсами необхідно забезпечувати збереження якісних характеристик земель і ландшафтів та відновлювати втрачені (наприклад, відновлення лісів, природних луків, боліт, інше). Враховуючи вище наведені рекомендації, у роботі наведено деякі пропозиції щодо використання та охорони земель для досліджуваних територіальних громад (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 – Пропозиції щодо сталого використання і охорони земель у межах територіальних громад

Пропозиція	Підво- лочиська	Тальнівська	Шацька
Ґрунтозахисні заходи (сівозміна, контурний обробіток, боронування, щільювання, збереження на поверхні ґрунту стерні, інше)	✓	✓	
Органічне землеробство (вирощування сільськогосподарських культур без використання синтетичних хімічних добрив і пестицидів)	✓	✓	✓
Агролісівництво (поєднання сільськогосподарських і лісових угідь для збереження ґрунтового покриву, водних ресурсів, біорізноманіття)	✓	✓	
Стале використання пасовищ (ротаційний випас, реабілітація деградованих пасовищ люцерною, збереження пасовищ через уникнення їх розорювання)	✓	✓	✓
Прибережні смуги навколо водойм (постійне озеленення земель уздовж струмків та інших водойм)	✓	✓	✓
Ренатуралізація водно-болотних угідь та торфовищ (відновлення природних комплексів, досягнення балансу між екологічними та економічними інтересами)			✓
Консервація орних земель (залуження деградованих схилів та переведення їх у пасовища)	✓	✓	

Основна мета сталого управління земельними ресурсами – сприяти співіснуванню людини із природою в довгостроковій перспективі, щоб отримувати забезпечувальні, регулювальні, підтримуючі та культурні послуги екосистем. Стале управління повинно відбуватись на державному, регіональному та локальному рівнях. На сільських територіях стале управління

земельними ресурсами повинно зосереджуватись в основному на зусиллях із запобігання та зменшення деградації землі за допомогою технологій збереження ґрунту і води й підходів до їх впровадження. При цьому накопичення та обмін інформацією про сталі практики землекористування є ключовим активом сталого управління землями. Важливо навчати сільських жителів принципам сталого розвитку, щоб підвищувати потенціал для кращого впровадження сталих практик землеустрою. Це, у свою чергу, призводить до якіснішого управління знаннями, покращує інвестиційний клімат та надає знання про переваги і недоліки доступних альтернатив землекористування.

5. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Основними проблемами з охорони земельних ресурсів в області є зменшення поживних речовин у ґрунтах, водна ерозія ґрунтів, засмічення і забруднення земель, не проведення в повних обсягах рекультивації порушених земель, недотримання сівозмін, інше. Напружена екологічна ситуація в більшості районів області зумовлена значною недооцінкою, а нерідко і повним ігноруванням деградаційних процесів, зумовлених як законами розвитку природи, так й антропогенною діяльністю і споживацьким ставленням до землі. Захист ґрунтів від ерозії повинен забезпечуватися вжиттям комплексу проти-ерозійних заходів, у тому числі контурно-меліоративною організацією території з системами сівозмін, ґрунтозахисним обробітком ґрунту, удобренням культур, захистом рослин від бур'янів, хвороб і шкідників. Проведення робіт з оптимізації складу та співвідношення угідь є необхідним природоохоронним заходом. Основними заходами з охорони земельних ресурсів області є:

- ✓ рекультивація територій полігонів твердих побутових відходів;
- ✓ будівництво, розширення та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, протилавинних і протиселевих споруд, а також проведення заходів з захисту від підтоплення і затоплення, направлених на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, усуненню або зниженню до допустимого рівня їх негативного впливу на території і об'єкти.
- ✓ проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів, залуження багаторічними травами еродованої та забрудненої шкідливими речовинами ріллі;
- ✓ проведення агролісотехнічних заходів на ярах, балках та інших ерозійно небезпечних землях;
- ✓ розробка основних принципів і технологій відтворення лісової рослинності на існуючих кар'єрах;
- ✓ заходи, пов'язані із створенням захисних лісових насаджень на еродованих землях, вздовж водних об'єктів (в тому числі водойм,

магістральних каналів, тощо) та полезахисних смуг.

- ✓ заліснення малопродуктивних земель;
- ✓ поліпшення сільськогосподарських угідь.

В області нараховується 8950 річок загальною протяжністю 16343 км. Річки області відносяться до басейнів Дністра, Вісли (Західний Буг, Сян) та Дніпра (Стир). Річкові басейни області є транскордонними і підлягають вимогам відповідних міжнародних угод, зокрема Конвенції з охорони і використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (Хельсінкі, 1992) та Водної рамкової директиви ЄС (2000 р).

На екологічний стан поверхневих вод області впливають різноманітні чинники: забруднення ґрунтів, атмосфери, зміна ландшафтної структури та техногенне перевантаження території, неефективна робота каналізаційно-очисних споруд, не винесення в природу і картографічних матеріалів прибережних захисних смуг і водоохоронних зон, а також їх недодержання, насамперед в населених пунктах. Забруднення і засмічення річок побутовими та іншими відходами, трелювання лісу по потоках у гірській місцевості.

На сьогодні водоохоронні зони та прибережно-захисні смуги водних об'єктів на території області не винесені в природу, що порушує сприятливий природоохоронний режим водних об'єктів, призводить до їх забруднення і засмічення. У водоохоронній зоні дотримується режим регульованої господарської діяльності, тут забороняється: використання стійких та сильнодіючих пестицидів; розміщення кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації; скидання неочищених стічних вод з використанням балок, кар'єрів, струмків тощо. Контроль за створенням водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також за додержанням режиму використання їх територій здійснюється місцевими органами виконавчої влади, виконавчими комітетами рад, Держекоінспекцією та її територіальними органами.

Для раціонального використання екологічних, соціальних та сировинних ресурсів лісу необхідно:

- ✓ формувати єдину регіональну лісову політику ведення лісового

господарства на принципах сталого, наближеного до природи лісівництва;

✓ відмовитись від суцільних рубок лісу з поступовим переходом на вибіркову форму господарювання, суцільні рубки проводити при ліквідації наслідків стихійних лих та тоді, коли іншими способами неможливо добитися швидкого відновлення високопродуктивних, біологічно стійких корінних деревостанів;

✓ впроваджувати сучасні екологічно безпечні **лісогосподарські технології**.

Забруднення атмосферного повітря в області спричинене наступними основними чинниками: викидами із стаціонарних джерел та від автотранспорту. Перший відбувається у найбільших промислових центрах, на які припадає основна частина викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, та транскордонне перенесення забруднюючих речовин повітряними потоками. Другий пов'язаний із забрудненням атмосфери вздовж автомагістралей внаслідок інтенсивного руху транспортних засобів. При чому, основним чинником забруднення атмосферного повітря в більшості населених пунктів є викиди від автотранспорту. В окремих містах незадовільний стан атмосферного повітря обумовлений недотриманням підприємствами технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування або повною його відсутністю, невиконанням у встановлені терміни заходів щодо зниження обсягів викидів до нормативного рівня; низькими темпами впровадження сучасних технологій очищення викидів; відсутністю ефективного очищення викидів підприємств від газоподібних домішок.

Найбільш ефективно піддаються регулюванню викиди в атмосферне повітря від стаціонарних джерел з огляду на значну кількість розроблених методів боротьби з викидами забруднюючих речовин в промисловості. В області розроблено заходи для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами підприємств-забруднювачів Львівської області, які включено в програму охорони навколишнього природного середовища. Одним із проміжних кроків до вирішення проблеми забруднення атмосферного басейну могли б бути заходи із заміни старих

енергетичних твердопаливних котлів на сучасні, які мають значно нижчі нормативи викидів в порівнянні з традиційними котлами. Серед таких типів обладнання – котли з циркулюючим киплячим шаром (ЦКШ) та піролізні котли.

Для збереження флори і фауни в області робота установ природно-заповідного фонду зосереджена на проведенні наукових досліджень, реалізації програм із відновлення біорізноманіття, виконанні еколого-освітніх програм, проведенні еколого-освітніх заходів, організації та участі у науково-практичних конференціях, рекреаційній діяльності тощо. Ці установи співпрацюють з громадськими організаціями, іншими установами ПЗФ, навчальними закладами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Характерною особливістю є впровадження заходів, скерованих на виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.». У рамках виконання Регіональної програми формування екологічної екомережі Львівської області розроблено робочу схему екомережі Львівської області, здійснено оцінку сучасного стану існуючих територій та об'єктів ПЗФ. У зв'язку з цим нагальним є питання розробки стратегічного плану управління регіональною екомережею області.

Відмічається стійка тенденція до розширення таких великопросторових поліфункціональних категорій ПЗФ як національні парки і регіональні ландшафтні парки, ефективне функціонування яких залежить від довгострокового територіального планування і оперативної системи управління.

Актуальним завданням є реорганізація управління регіональними ландшафтними парками. Новостворені адміністрації регіональних ландшафтних парків, до складу яких входять лише директор, заступник директора і бухгалтер, не здатні ефективно управляти великопросторовими територіями. Тому система управління регіональними ландшафтними парками, зважаючи на тенденцію до збільшення їх кількості, потребує кардинальних

змін. У цьому контексті доцільно створити єдиний обласний орган управління регіональними ландшафтними парками з відповідним штатом і матеріальним забезпеченням, необхідним для виконання перед парками завдань. Недосконалою є також територіальна організація і регіональних ландшафтних парків «Равське Розточчя» і «Верхньодністерські Бескиди». Головна функція цих парків – розвиток рекреаційно-туристичної сфери. Однак суміжні території з високим рекреаційним потенціалом через супротив землекористувачів не увійшли до складу парків. Тому оптимізація територіальної структури РЛП «Равське Розточчя» і «Верхньодністерські Бескиди» є пріоритетним серед питань, які стосуються покращення функціонування об'єктів ПЗФ. У Львівській області функціонує два біосферні резервати. Надсянський регіональний ландшафтний парк входить до складу Міжнародного біосферного резервату «Східні Карпати». У 2011 році створено біосферний резерват «Розточчя», як майбутню складову Міжнародного українсько-польського біосферного резервату. На сьогоднішньому етапі міжнародні біосферні резервати розглядаються як територіальні моделі сталого розвитку, функціонування яких передбачає обмін передовим досвідом збереження ландшафтного і біотичного різноманіття. Тому впровадження Європейських природоохоронних норм на територіях біосферних резерватів «Східні Карпати» і «Розточчя» є також важливим завданням обласної програми з охорони навколишнього природного середовища.

Основні заходами з охорони флори і фауни наступні:

- ✓ збереження біорізноманіття громад;
- ✓ охорона рідкісних видів флори і фауни, занесених до Червоної книги України;
- ✓ збереження й відновлення цінних природних та історико-культурних комплексів й об'єктів;
- ✓ створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони природних комплексів і об'єктів;

- ✓ сприяння у розвитку транскордонного співробітництва;
- ✓ залучення коштів з європейських, державних, місцевих, екологічних та інших фондів для сталого розвитку території громад;
- ✓ сприяння розвитку екологічного сільськогосподарського виробництва;
- ✓ надання необхідної допомоги для організації історико-культурної та освітньо-виховної роботи;
- ✓ підтримка загального екологічного балансу в громадах;
- ✓ сприяння проведенню науково-дослідних робіт з метою вивчення природних процесів, забезпечення постійного спостереження за їх змінами (моніторинг), екологічного прогнозування, розробки наукових основ охорони, відтворення й використання природних ресурсів, створення і впровадження моделей підходу до охорони історичних ландшафтів в умовах антропогенного впливу;
- ✓ супроводження виробничих практик студентів на територіях громад на основі спеціальних угод та за погодженням з органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища у Львівській області;
- ✓ максимально ефективного використання природного капіталу громад та постійне нарощування інвестицій у збільшення його відновлюваної частини.
- ✓ Реалізація цих заходів сприятиме ефективному функціонуванню природних ландшафтів в єдиній обласній мережі об'єктів природно-заповідного фонду; збереженню біорізноманіття в умовах інтенсивного антропогенного впливу на екосистеми, проведенню наукових досліджень у цьому напрямі й розробці та впровадженню локальних цільових програм щодо збереження популяцій тварин і рослин, що підлягають охороні; створенню умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони природних комплексів і об'єктів; проведенню екологічної освітньо-виховної роботи; розробці довгострокових завдань науково-організаційного, функціонально-господарського та соціально-економічного розвитку громад; запровадженню нових ефективних систем управління охороною природи в громадах.

6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Охорона праці, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону праці», – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, лікувально-профілактичних та санітарно-гігієнічних та заходів, спрямованих на безпеку та охорону здоров'я й працездатності людини в процесі праці.

Головними об'єктами досліджень охорони праці є людина в процесі виробництва, виробниче середовище та безпосередньо організація праці. Дослідження факторів виробничого середовища, санітарно-гігієнічних та організаційно-технічних умов, у яких здійснюється виробнича діяльність людини та системи правових заходів щодо дотримання правил техніки безпеки та охорони праці є предметом курсу «Охорона праці та безпека життєдіяльності».

Безпечні і здорові умови праці – це такі умови, за яких виключений вплив небезпечних та шкідливих виробничих факторів на працюючих. Небезпечні і шкідливі чинники за своєю дією класифікуються наступним чином: фізичні, хімічні, біологічні, психофізичні.

До фізичних чинників належать параметри повітря в приміщенні (температура, вологість, швидкість руху повітря), вібрація, шум, нетоксичний пил, пара, різні види випромінювань, освітленість.

До хімічних чинників відносяться токсичні пил, пари і газ.

До біологічних чинників відносяться вплив мікроорганізмів та бактерій рослин та тварин (під час переробки натуральних волокон, шкіри, хутра).

До психофізіологічних чинників відносяться фізичні та нервово-психічні перевантаження, які пов'язані з тяжкою, монотонною працею.

Кожен з цих чинників впливає на організм людини, викликає у ньому функціональні зміни, професійні захворювання або отруєння. Тому при організації землевпорядних робіт потрібно уникати цих чинників.

Охорона праці на землевпорядних підприємствах ґрунтується на основних законодавчих актах про охорону праці та державних нормативних актах з охорони праці.

Незалежно від форм власності підприємства, на нього поширюються основні законодавчі акти з охорони праці, а це – Конституція України, Закон України про охорону праці, Кодекс законів про охорону праці, Закон про пожежну безпеку та інші. Всі державні нормативно-правові акти з охорони праці, являють собою не лише стандарти, норми і положення, а й інструктажі та інші документи, які представлені в єдиному реєстрі. Державні нормативно-правові акти поділяють на загальнодержавні, галузеві та міжгалузеві.

Усі види польових, землевпорядних, топографо-геодезичних робіт виконуються в суворій відповідності до затверджених інструкцій, положень, технічних проектів.

До виконання топографо-геодезичних робіт допускаються тільки особи, які мають спеціальну технічну підготовку, пройшли навчання щодо безпечних методів роботи, склали перевірочні іспити й отримали спеціальне посвідчення на право проведення робіт, а до керівництва цими ж роботами на посаді керівника бригади, головного інженера експедиції допускаються тільки особи, які, крім того, успішно захистили робочий проект організації безпечного ведення робіт на своїх об'єктах.

З робітниками, зарахованими на роботу з даної професії вперше, проводиться професійно-технічне навчання за програмами, розробленими для кожної спеціальності, з наступною персональною перевіркою цих знань в обсязі вимог тарифно-кваліфікаційного довідника.

Тривалість інструктажу разом з навчанням повинна бути не менше:

- ✓ двох днів для бригад, що ведуть топографо-геодезичні роботи в обжитих районах;
- ✓ трьох днів для бригад, що ведуть роботи в містах, селищах, по лініях залізних і автогужових доріг, на об'єктах спеціального призначення, а також ведуть зйомку підземних інженерних комунікацій;

- ✓ п'яти днів для бригад, що ведуть топографо-геодезичні роботи в тайгових, тундрових, пустельних і малонаселених районах;
- ✓ восьми днів для бригад, що ведуть вирубку лісу з метою лісозаготівлі для будівлі геодезичних знаків;
- ✓ п'яти днів для бригад, що ведуть будівництво геодезичних знаків висотою до 11м;
- ✓ дванадцяти днів для бригад, що ведуть будівництво геодезичних знаків висотою вище 11 м;
- ✓ п'ятнадцяти днів для бригад, що працюють у горах.

У роботі досліджено проблему вилучення земельних ділянок для консервації, що задовольняють інтереси громад, держави і суспільства в системі охорони земель та відновлення біорізноманіття територій. Як одну з таких потреб у законодавстві України визначено ренатуралізацію земель. Тому вважаємо за доцільне розглянути охорону праці при визначенні ділянок для потреб консервації. В основному тут ведуться польові обстеження земель та ґрунтів.

Для того щоб працівник міг проводити польові роботи, йому необхідно пройти обов'язкову медичну перевірку. При виконанні будь-яких робіт проводиться інструктаж, тому польові роботи не виняток. Особи, які не пройшли інструктаж з техніки безпеки з будь-яких причин, до виконання робіт не допускаються.

Керівник бригади зобов'язаний до виїзду на польові роботи провести інструктаж по правилах безпечного виконання робіт та навчити практичним прийомам безпечного ведення всіх видів робіт, з якими працівник буде зіштовхуватися у процесі роботи.

При польових землепорядних роботах необхідно дотримуватися таких вимог:

- ✓ заборонено наближатися ближче 2 м до обривистих берегів річок та ярів;
- ✓ спускатися в яри і підійматися по обривистих берегах річок тільки по найбільш виположених ділянках відкосу;

✓ роботи проводити в суху погоду при добрій видимості, в найбільш жаркі дні слід переривати роботу та переносити її на ранок або вечір.

Камеральні роботи теж слід виконувати дотримуючись правил техніки безпеки. В умовах виконання робіт широко застосовуються сучасні гаджети, здебільшого це персональні комп'ютери.

Особливе значення у набутті навиків поведінки при надзвичайних ситуаціях має навчання населення з питань цивільного захисту. Основною метою даного навчання є прищеплення навичок та умінь практичного використання засобів індивідуального захисту, а також надання необхідної допомоги при травмуваннях та пошкодженнях, поведінки при екстрених сигналах цивільної оборони та інших важливих діях.

Основними правовими актами у сфері цивільного захисту в Україні є Конституція України та Кодекс Цивільного захисту України. Так, Кодексом Цивільного захисту населення України, регулюються відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначаються повноваження органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності. Зокрема, розділом IV даного Кодексу визначено порядок захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій, визначено першочерговий алгоритм дій у разі загрози або у разі виникнення таких ситуацій, визначено заходи і засоби щодо їх запобігання та усунення, визначено види захисту населення і територій у надзвичайних ситуаціях, закріплено необхідність навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях як обов'язок формування культури безпеки життєдіяльності населення як способу підвищення рівня безпеки.

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом:

✓ функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення;

✓ централізованого використання електронних комунікаційних мереж загального користування, у тому числі мобільного (рухомого) зв'язку, відомчих електронних комунікаційних мереж і електронних комунікаційних мереж суб'єктів господарювання в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також мереж загальнонаціонального, регіонального та місцевого радіомовлення і телебачення та інших технічних засобів передавання (відображення) інформації;

✓ автоматизації процесу передачі сигналів і повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;

✓ функціонування на об'єктах підвищеної небезпеки автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

✓ організаційно-технічної інтеграції різних систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

✓ функціонування в населених пунктах, а також місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для передачі інформації з питань цивільного захисту.

Органи управління цивільного захисту зобов'язані сприяти засобам масової інформації у наданні населенню оперативних відомостей, зазначених у частині першій цієї статті, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Управління земельними ресурсами – це комплекс рішень, спрямованих на збалансоване використання, охорону та розвиток земель, щоб задовольняти потреби суспільства і забезпечити природокористування на принципах сталого розвитку. Управління земельними ресурсами включає: планування землекористування, земельну політику, моніторинг, оцінку земель, контроль за використанням земель, охорону земель.

У різних країнах світу приймаються різноманітні рішення та політики щодо управління земельним ресурсами, серед яких вагоме місце належить методам і технологіям щодо збереження якості ґрунтів, сільськогосподарських угідь, лісів, водно-болотних угідь, водних об'єктів і біорізноманіття. Здійснюється управління володінням, при якому регулюється право власності та встановлюються обмеження у використанні земель для досягнення цілей сталого розвитку.

Аналіз управління земельним ресурсами громад в Україні засвідчив про необхідність більше приділяти увагу рішенням, які б забезпечували збалансоване використання земель, перш за все сільськогосподарського призначення, за якого будуть балансуватись економічні, екологічні і соціальні аспекти землекористування.

Для оптимізації використання земель у межах громад, потрібно приймати науково-обґрунтовані рішення стосовно управління землями, які будуть комплексно враховувати такі складові як ефективне використання земельних угідь, збереження біорізноманіття територій, захист ґрунтів від деградації, відновлення вже деградованих земель, тощо. Необхідно проводити оцінку землекористування, яку буде базуватись на врахуванні ландшафтно-екологічних умов території. До важливих пропозицій при управлінні землями віднесено: ґрунтозахисне впорядкування агроландшафтів, органічне землеробство, впровадження агролісівництва, дотримання природоохоронних обмежень, консервація і ренатуралізація деградованих чи малопродуктивних земель. Важливо максимально зменшити негативний антропогенний вплив на землю з максимально можливим отриманням ефекту від використання земельних угідь для досягнення добробуту людей громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяш В., Громадська Н., Малікіна О. Управління земельними ресурсами: поняття, зміст та особливості. *Літопис Волині*, (27), 2022.С. 231-236.
2. Богіра М. Особливості державного контролю за використанням і охороною земель в умовах приватної власності. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 2. С. 80-83.
3. Богіра М. С. Землекористування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект: монографія. Львів: Львів. нац. аграр. ун-т. 2008. 225 с.
4. Богіра М. С. Порухення охорони ландшафтів – причини й результати. *Землевпорядний вісник*. 2008. № 1. С. 47-50.
5. Богіра М.С., Ярмолюк В.І. Землевпорядне проектування: теоретичні основи і територіальний землеустрій. Навч. посіб. Львів : Львівський національний аграрний університет, 2010. 334 с.
6. Боклаг В.А. Механізми державного управління земельними відносинами в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2014. Вип. 2. С. 30–36.
7. Гоштинар С.Л. Зарубіжний досвід регулювання ринку землі та можливості його адаптації в Україні при розгляді питання про скасування мораторію на продаж землі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 174-178.
8. Дорош Й.М., Дорош О.С. Формування обмежень та обтяжень у землекористуванні: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2017. 650 с.
9. Дорош О. С., Фоменко В. А., Мельник Д. М. Ключова роль землеустрою у плануванні розвитку системи землекористувань у межах територіальних громад. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2018. № 2. С. 22–32.
10. Земельна реформа: сім порад для керівників громад, як скористатися новими можливостями. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/zemlia-mozhlyvostei/2021/04/13/672786/>

11. Земельний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 25.10.2001, № № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 29.03.23)
12. Землевпорядне та лісовпорядне планування : навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2022. 262 с.
13. Землеустрій як передумова збалансованого розвитку територій : монографія / за ред. М. С. Богіри. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2021. 243 с.
14. Інтегроване просторове планування для об'єднаних територіальних громад: Програма «U-LEAD з Європою». URL: <https://hromada.canactions.com/>
15. Казьмір П.Г. Дроздяк М.В. Просторова організація агроландшафтів : навч. посіб. Львів : ЛДАУ, 2005. 154 с.
16. Копішинська О.П., Маренич М.М., Уткін Ю.В. Ефективність упровадження систем точного землеробства в аграрних підприємствах. *Вісник ХДУ: Серія Економічні науки*. № 34, 2019. С. 157-163.
17. Кулинич А.П. Особливості права комунальної власності на землю в об'єднаних територіальних громадах. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 261–265.
18. Мартин А.Г., Осипчук С.О., Чумаченко О.М. Природно-сільськогосподарське районування України: монографія. К. : ЦП "Компринт". 328 с.
19. Могильна Л., Чжан Ц. Проблеми управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку та заходи щодо їх вирішення. *Економіка та суспільство*, (53). 2023. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-10>
20. Мороз О. Територіальна громада: сутність, становлення та сучасні українські реалії. *Науковий вісник*. 2008. Вип. 2. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jan/26506/moroz.pdf>
21. Новаковський Л., Третяк А., Дорош Й. Стан та проблеми землеустрою об'єднаних територіальних громад у контексті підвищення їх фінансової стійкості. *Землевпорядний вісник*. 2018. № 12. С. 38–48.

22. Новаковський Л.М. Формування об'єднаних територіальних громад і проблеми їх землевпорядкування. *Економіст*. 2018. № 8. С. 11–16.
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин: Закон України від 30.09.2022 № 1423-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>
24. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011, № 3613-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
25. Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>
26. Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2010-%D0%BF#Text>
27. Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 червня 2019 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text>
28. Про затвердження Правил розроблення робочих проектів землеустрою: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2022 р. № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2022-%D0%BF#Text>
29. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
30. Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13.04.2020 № 554-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>
31. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
32. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

33. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991, № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 27.03.23)
34. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>
35. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2014-%D1%80>
36. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Закон України від 30.09.2019, № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
37. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 25 вересня 2015 року. URL: <http://surl.li/cyloa>
38. Семенчук І. М., Роценко В. А., Шаповаленко Д. Р. Особливості управління земельними ресурсами в Україні. *Агросвіт*. № 1. 2018. С. 25-30.
39. Скиба М.В. Управління земельними ресурсами: досвід країн Європейського Союзу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 31 (70). № 3, 2020. С. 93-101.
40. Сохнич А. Я., Богіра М. С., Яремко Ю. І., Стойко Н. Є. Державний контроль за використанням земель: підручник. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 240 с.
41. Стойко Н. Екосистемний підхід до вирішення проблеми ерозії ґрунтів в Україні. *Аграрна економіка*. 2020. Т. 13. № 1-2. С. 29–38.
42. Стойко Н., Ковалишин О., Куліковська О., Тригуба А. Землеустрій як важлива функціональна складова планування використання земель. Шляхи ревіталізації водосховищ Дніпра. *Вісник Львівського національного університету природокористування: Архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2022. № 23. С. 110-117.
43. Стойко Н. Є. Організація використання земель в ерозійно небезпечних ландшафтах: монографія. Львів: НВФ «Укр. технології», 2005. 144 с.

- 44.17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
- 45.Управління земельними ресурсами: навчальний посібник / Шарий Г.І., Тимошевський В.В., Міщенко Р.А., Юрко І.А. Полтава: ПолтНТУ, 2019.172.
- 46.Управління земельними ресурсами: у 6. т. / TEMPUS IV. Донецьк: УНИТЕХ, 2012. Т. 6: Сталий розвиток сільських територій: Консолідація земель. С. 355–456.
- 47.Baskent E. Z. Assessment and improvement strategies of sustainable land management (SLM) planning initiative in Turkey. *Science of The Total Environment*. Vol. 797, 2021. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.149183>
- 48.Collection of Sustainable Land Management Technologies Practices by smallholder farmers in Lao PDR. National Agriculture, Forestry and Rural Development Research Institute (NAFRI) Vientiane, August 2019. 143 p.
- 49.GISFile: геопортал. URL: <https://gisfile.com/map/?sl=UA>
- 50.Google Earth. URL: <https://www.google.com.ua/earth/>
- 51.Halchenko N. P., Lashko S. P., Stoiko N. Ye., Kozar V. I., Kozar L. M., Kliuka O. M. Creation of a database of geoinformation monitoring of forestry lands (southwest part of Poltava region, Ukraine). *GEOINFORMATICS 2021: XXth International Conference on Geoinformatics-Theoretical and Applied Aspects (11-14 May 2021)*. Kyiv, Ukraine.
- 52.Izakovičová Z.,Mederly P., Petrovič F. Long-Term Land Use Changes Driven by Urbanisation and Their Environmental Effects (Example of Trnava City, Slovakia). *Sustainability*. 2017, 9. 1553.
- 53.Millennium Ecosystem Assessment, 2005. Ecosystems and Human Well-being: Synthesis. Island Press, Washington, DC.
- 54.Responsible governance of tenure of land, fisheries and forests in the context of national food security. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. 2022. 52 p.
- 55.Sanz M.J., J. de Vente J.-L. Chotte M. Bernoux, G. Kust I. Ruiz, M. Almagro J.-A. Alloza R. Vallejo, V. Castillo A. Hebel, M. Akhtar-Schuster. Sustainable Land

Management contribution to successful land-based climate change adaptation and mitigation. A Report of the Science-Policy Interface. United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD), Bonn, Germany. 2017.

56. Stoiko N., Cherechon O. The development of local ecological networks in Ukraine: the example of Lviv region. *Baltic Surveying: International Scientific Journal*. 2019. Vol. 10. P. 50–59.
57. Sustainable land management: approaches and practices in Bosnia and Herzegovina / Hamid Čustović ... [et al.]; [translator Alica Salihagić]. Sarajevo: Poljoprivredno - prehrambeni fakultet Univerziteta, 2020. 227 str.
58. Várallyay G. Soil, as a multifunctional natural resource. *Columella - Journal of Agricultural and Environmental Sciences*. Vol. 2, No. 1. 2015.
59. WOCAT SLM Database. URL: <https://qcat.wocat.net/en/wocat/>

ІНТЕГРОВАНА КАРТА

Умовні позначення

ТЕРИТОРІЇ ПРІОРИТЕТНОГО
МІСТОБУДІВНОГО РОЗВИТКУ

- Сельбищні території
- Виробничі території, в т.ч с/г підприємств, інженерних та комунальних об'єктів

ТЕРИТОРІЇ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

- Сільськогосподарські території
- Гіпотетичний розвиток малих фермерських господарств

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

-
  - Виробничі кооперативи (Жеребки-Галушинці; Шевченкове-Клебанівка; Турівка-Фащівка-Тарноруда
  - Багатофункціональні виробничо-інтегровані кооперативи з центром у с. Кам'янки, с. Качанівка-с. Іванівка
  - Агроінноваційний виробничий комплекс "АГРОЕКОПАРК" у Підволочиську

ТЕРИТОРІЇ АКТИВІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ТА РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- ВОДНО-ЗЕЛЕНИЙ КАРКАС: Р. ЗБРУЧ ТА ПРИТОКИ
- ЗЕЛЕНА ВІСЬ "ГОРИ СТРИЙОВЕЦЬКІ" - "ТОВТРОВИЙ СТЕП" - ПОЛУПАНІВСЬКИЙ ЛІС - НОВОСІЛКІВСЬКИЙ ЛІС - "МЕДОБОРИ"

РОЗВИТОК ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

- Міжнародний автомобільний транспортний коридор (МТК) з визначеним зоною (темним кольором) концентрації об'єктів автомобільного сервісу, а також можливості створення логістично-транспортних центрів.
- Зони обмеження діяльності у зв'язку з резервуванням території під МТК "Європа-Азія" (довгострокова перспектива)
- Відрізки доріг, які потребують реконструкції
- Створення нових доріг
- Залізниця
- Стимулювання розвитку віддалених, малозаселених населених пунктів (зона особливої уваги)
- Спільний проект: маршрут "Скорики-Підволочиськ-Скалат"
- Зони спільної активності з прилеглими громадами
- Зони концентрації проектів, ключові території
- Стимулювання розвитку віддалених, малозаселених населених пунктів зокрема за рахунок розвитку туризму

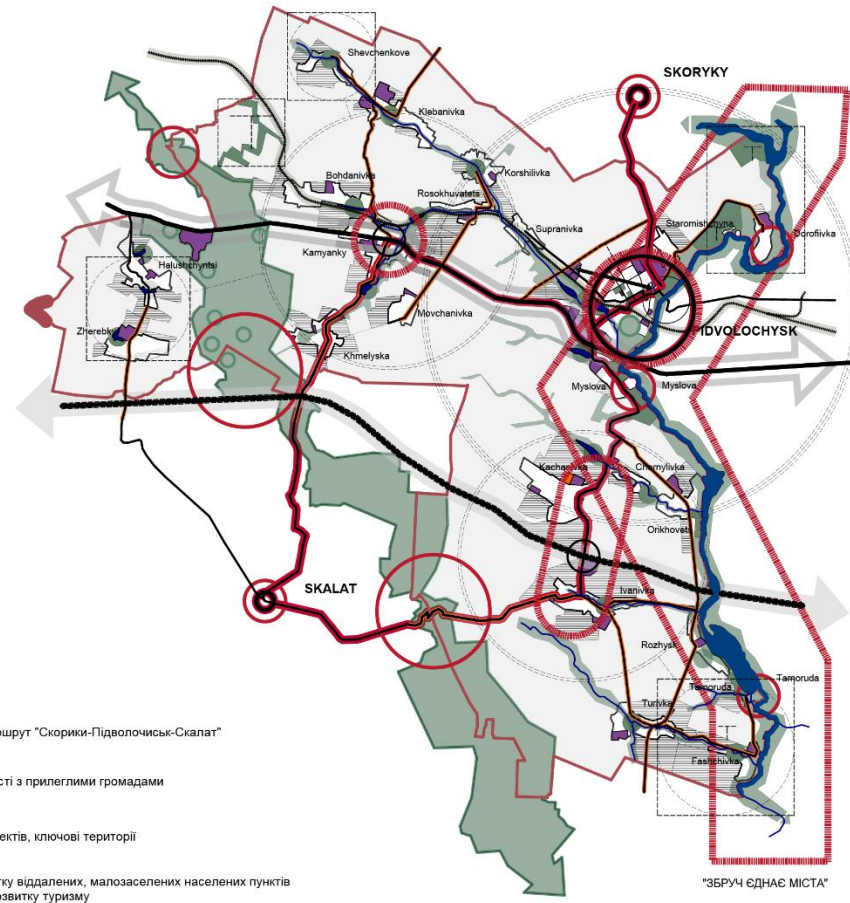

Рисунок 1-А. Схема інтегрованого розвитку території Підволочиської територіальної громади [14].

ІНТЕГРОВАНА КАРТА

Умовні позначення

	ЗУПИНКИ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ		ЯГІДНІ ТА ОВОЧЕВІ ФЕРМИ
	ПЕРСПЕКТИВНІ ЗУПИНКИ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ		ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ІНВЕСТИЦІЙ
	СОРТУВАЛЬНІ СТАНЦІЇ		ПОЛЯ
	МАРШРУТ ОБСЛУГОВУЮЧОГО ТРАНСПОРТУ		РЕНОВАЦІЯ ПАРКУ
	ВЕЛО-МАРШРУТ		ОБЛАШТУВАННЯ НАБЕРЕЖНОЇ
	СМІТТЄСОРТУВАЛЬНА ЛІНІЯ		ВЕЛО- ТА МОТО- МАРШРУТ
	КЕМПІНГ		ТУРИСТИЧНІ ЛОКАЦІЇ
	АДМІНІСТРАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР		ОГЛЯДОВІ МАЙДАНЧИКИ В ЗОНІ ДИКОЇ ПРИРОДИ
	ЯГІДНІ КООПЕРАТИВИ, ЕКО-ТУРИЗМ		
	ПЛЯЖ		
	СТАНЦІЯ ДЯЛ КАЯКІВ		
	СПОРТ		
	ЗАЛІЗНИЧНІ КОЛІЇ		
	ОБ'ЄДНУЮЧИЙ МАРШРУТ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ		

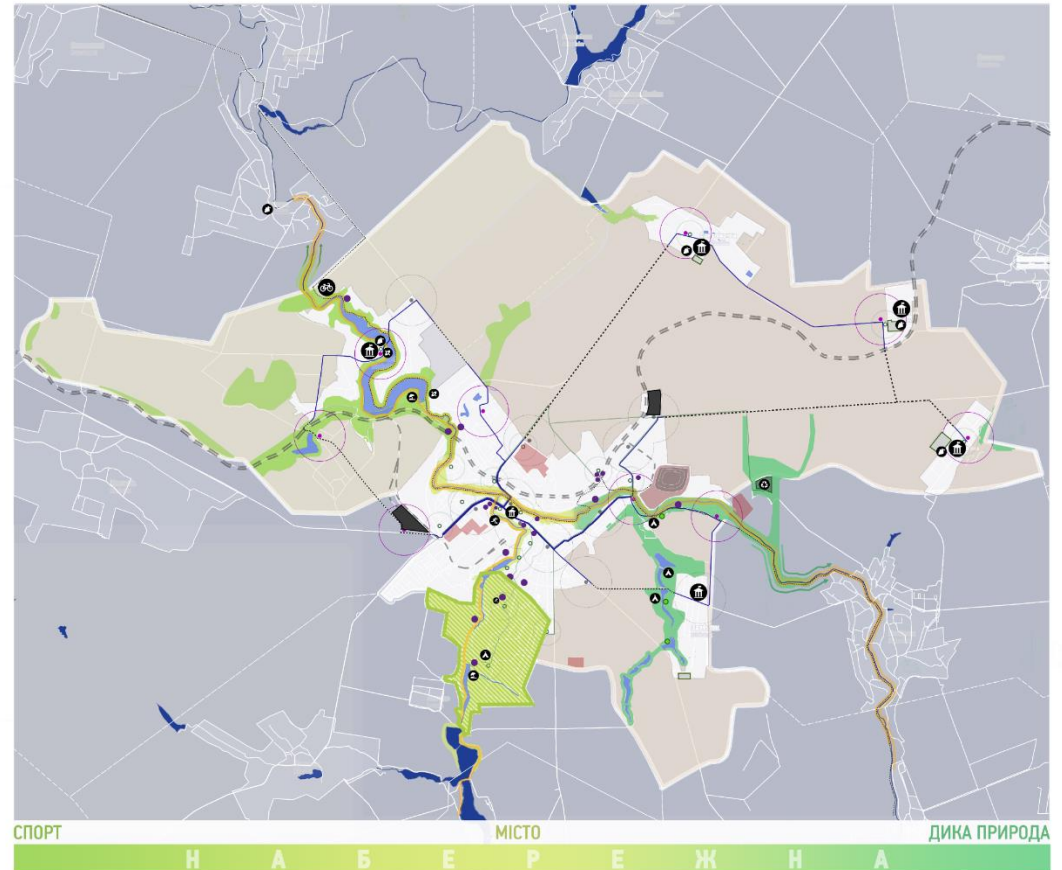

Рисунок 2-А. Схема інтегрованого розвитку території у Тальнівській територіальній громаді [14].

ІНТЕГРОВАНА КАРТА

Умовні позначення

- Межі Громади
- Державний кордон
- Селища
- Сільські населені пункти
- Розплановані території без використання
- Заліснені території

Розвиток інфраструктури

- Дороги, що планується збудувати (реконструювати)
- Основні дороги, що підлягають ремонту
- Основні дороги, дороги до курортних зон (існуючі)
- Під'їзні дороги, проїзди, вулиці
- ← ← → → Основний автотрафік через територію громади
- Велоінфраструктура
  - Території відновлення меліоративних систем
  - Влаштування світлофорного регулювання
  - Полігон ТПВ (модернізація)
  - Станція водозабору з обеззалізненням (модернізація)
  - Водочисні споруди (модернізація)
  - Створення транспортних об'єктів
  - Встановлення світлофору
  - Туристичний веломаршрут

Туризм та екологія

- Рекреаційні зони (існуючі)
- Рекреаційні зони (перспектива)
- Територія розвитку туристичних об'єктів
- Розвиток альтернативного туризму
- Розвиток подієвого туризму
- Облаштування і розвиток громадських просторів
- Водні канали (відновлення)

Економіка

- Розвиток промисловості та енергетики
- Розвиток вирощування злакових (розвиток)
- Розвиток вирощування ягід (розвиток)
- Лісова продукція (ягоди, гриби)
- Фокусна зона
- Об'єкти соціальної сфери (перспектива розвитку)
- Територія перспективного будівництва

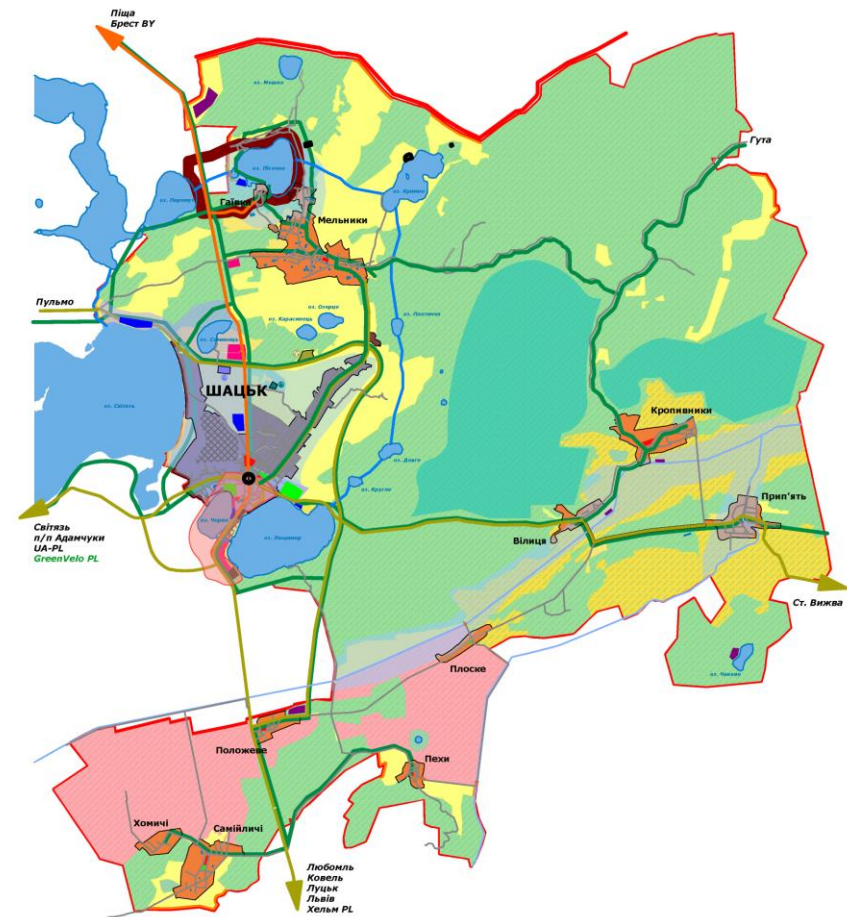

Рисунок 3-А. Схема інтегрованого розвитку території у Шацької територіальної громади [14].

